

LAIKINAS NUOSAVYBĖS TEISIŲ APRIBOJIMAS BAUDŽIAMAJAME PROCESSE: ŽALOS ATLYGINIMO PROBLEMATIKA

Simona Dementavičienė¹, Liutauras Lukošius², Rasa Volungevičienė³
DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.32.5>

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama laikinojo nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese taikymo ir dėl šios procesinės prievartos priemonės galinčios kilti žalos atlyginimo problematika. Nors laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra reikšminga baudžiamojo proceso priemonė, skirta užtikrinti galimą nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, turto konfiskavimą bei kitų baudžiamojo proceso tikslų įgyvendinimą, jo taikymas kartu reikšmingai riboja konstituciškai saugomą asmens nuosavybės teisę ir gali sukelti reikšmingų ekonominių bei socialinių padarinių tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Ypač aktuali problema tampa tais atvejais, kai ši priemonė taikoma ilgą laiką, o baudžiamasis procesas vėliau nutraukiamas arba priimamas išteisinamasis nuosprendis. Straipsnyje, taikant dokumentų analizės, sisteminę, loginę analitinę, lingvistinę ir lyginamosios analizės metodus, vertinamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas bei jo santykis su valstybės civilinės atsakomybės instituto taikymu pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.272 straipsnį. Lyginamosios analizės pagrindu nagrinėjamas Vokietijos teisinis modelis, ypatingą dėmesį skiriant baudžiamojo persekiojimo priemonėmis padarytos žalos atlyginimo įstatyme įtvirtintam kompensavimo mechanizmui, jo doktrininiam aiškinimui bei teismų praktikoje suformuotiems proporcingumo, nuosavybės apsaugos ir vadinamosios ypatingos aukos doktrinos taikymo kriterijams. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos žalos atlyginimo modelis laikinojo nuosavybės teisių apribojimo atvejais išlieka fragmentiškas ir priklausomas nuo bendrųjų civilinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimo, o tai apsunkina veiksmingos pažeistų asmens teisių gynybos užtikrinimą. Vokietijos teisinė patirtis atskleidžia specialaus kompensavimo mechanizmo reikšmę siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp baudžiamojo

¹ Simona Dementavičienė yra MRU konstitucinės teisės dėstytoja ir teisėja.

² Liutauras Lukošius yra Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto, MRU teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir proceso instituto doktorantas, advokatas.

³ Rasa Volungevičienė yra Vytauto didžiojo Universiteto vyresnioji lektorė, teisėja.

proceso tikslų ir nuosavybės teisės apsaugos bei sudaro prielaidas svarstyti aiškesnio ir nuoseklesnio žalos atlyginimo modelio tobulinimą Lietuvos teisėje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Laikinas nuosavybės teisių ribojimas, procesinės prievartos priemonės

IVADAS

Kiekvieną kartą priimant sprendimus dėl baudžiamojo poveikio priemonių ar skiriant bausmes, egzistuoja rizika suklysti, todėl visuomenė, kuri savo tvarką ir saugumą grindžia teisės taikymu, turi pripažinti, kad baudžiamojo persekiojimo priemonės kartais paveikia ir tuos asmenis, kurie nepagrįstai įtariamai nusikaltimo padarymu. Žvelgiant į praeitį matyti, kad suvokimas, jog valstybė yra atsakinga už neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytą žalą labiausiai išryškėjo tose visuomenėse, kuriose teisės ir vertybių samprata yra pasiekusi aukštesnį vertybinio sąmoningumo lygį.⁴ Europoje tik XVIII a. pab.⁵ buvo pradėta svarstyti, kad už nepagrįstą baudžiamąjį persekiojimą turi būti atlyginta, nes to reikalauja teisingumo principas.

Baudžiamajame procese procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisių apribojimas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnyje, yra reikšminga baudžiamojo proceso priemonė, taikoma siekiant užtikrinti visuomenei svarbius ir konstituciškai pagrįstus tikslus, kartu reikšmingai ribojant asmens nuosavybės teises. Laikinas nuosavybės teisių apribojimas taikomas siekiant užtikrinti galimą nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, turto konfiskavimą, sudaryti prielaidas nusikalstamu būdu įgyto turto grąžinimui jo savininkui ar teisėtam valdytojui, taip pat užkirsti kelią kaltininkui ar kitiems asmenims gauti turtinės naudos iš nusikalstamos veikos. Laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas yra glaudžiai susijęs su tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta asmens teise į nuosavybės apsaugą bei jos neliečiamumą, todėl ši priemonė laikytina išimtinė ir gali būti taikoma tik tais atvejais, kai baudžiamojo proceso tikslų neįmanoma pasiekti švelnesnėmis procesinėmis priemonėmis.

Pažymėtina, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas, taikomas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, gali sukelti reikšmingų ekonominių ir socialinių padarinių, ypač tais atvejais, kai ikiteisminis tyrimas ar baudžiamosios bylos nagrinėjimas užtrunka ilgą laiką. Net ir tais atvejais, kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas arba priimamas išteisinamasis nuosprendis, laikinas turto apribojimas gali lemti neigiamas pasekmes: turto vertės sumažėjimą, apsunkintas galimybes gauti finansavimą iš kredito įstaigų, juridinių asmenų sunkumus pritraukiant

⁴ Sabine Friche, *Der Verzicht auf Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen: Zugleich ein Beitrag zur Problematik strafprozessualer Absprachen* (Berlin: Duncker & Humblot, 1997, p. 44–46.

⁵ 1781 m. Prancūzijoje, Šalono prie Marnos mieste, Menų ir mokslų akademija organizavo viešas diskusijas siekiant išsiaiškinti, kokia kompensacija geriausiai kompensuotų neteisėtai nuteisto asmens patirtą žalą. Geriausiai vertinti pasiūlymai, kuriais rekomenduota išmokėti piniginę kompensaciją, suteikti nemokamą išsilavinimą vaikams, įdarbinti valstybės tarnyboje ar lengvatinėmis sąlygomis išnuomoti valstybinius dvarus. Plačiau žr. išnaša Nr. 4.

investicijas ar sudarant lizingo sandorius. Be to, gali būti neigiamai paveikti pasitikėjimu grindžiami santykiai su kreditoriais, verslo partneriais ir klientais. Atsižvelgiant į vykdomos ekonominės veiklos pobūdį, banko sąskaitų ar kito turto apribojimai gali sutrikdyti komercinę veiklą ar net lemti juridinio asmens nemokumo riziką, ypač tais atvejais, kai verslo subjektai neturi pakankamų finansinių rezervų laikinai apribotoms lėšoms kompensuoti, kadangi juridiniams asmenims, kuriems taikoma ši procesinė prievartos priemonė, išlieka pareiga vykdyti finansinius įsipareigojimus kredito įstaigoms, verslo partneriams ir klientams bei vykdyti mokestines prievoles valstybei.

Anot R. Ažubalytės ir E. Losio,⁶ norint taikyti šią procesinę prievartos priemonę, nėra būtina surinkti konkrečių duomenų, patvirtinančių, kad asmuo ketina iššvaistyti, paslėpti ar perleisti turtą ar teises į jį tretiesiems asmenims – priemonės taikymas grindžiamas poreikiu užkirsti kelią galimiems teisės pažeidimams ateityje ir užtikrinti baudžiamojo proceso tikslų įgyvendinimą. Tai lemia, kad fiziniam ar juridiniam asmeniui ši priemonė gali būti taikoma vien tik siekiant prevencinių tikslų, t. y. nesant įsiteisėjusio apkaltinamojo nuosprendžio, ar net tais atvejais, kai juridiniam asmeniui nėra pareikšti kaltinimai.⁷ Ir nors Lietuvos apeliacinis teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra laikina procesinė prievartos priemonė, kurios taikymas gali būti panaikintas nepasitvirtinus įtarimams ar kaltinimams, arba paaiškėjus kitoms aplinkybėms, dėl kurių jos taikymas tampa netikslingas, vis dėlto praktikoje ši priemonė neretai taikoma itin ilgą laiką – faktiškai tiek, kiek trunka pati baudžiamoji byla, o turto, kuriam taikomas laikinasis nuosavybės teisių apribojimas, vertė neretai ženkliai viršija civilinių ieškinių sumą. Sunkių ir labai sunkių nusikalstamų veikų atvejais laikinojo nuosavybės teisių apribojimo pratęsimų skaičius nėra ribojamas, todėl susiduriama su situacijomis, kai pareiškus įtarimus ir perdavus bylą nagrinėti teisme, ši procesinė prievartos priemonė pratęsiama eilę metų, dažnai remiantis formaliais pagrindais. Tokia situacija kelia reikšmingų iššūkių siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp baudžiamojo proceso tikslų ir asmens nuosavybės teisės apsaugos, ypač atsižvelgiant į priemonės taikymo trukmę, intensyvumą bei galimas socialines ir ekonomines pasekmes. Šių neigiamų padarinių kompensavimo mechanizmas nacionalinėje teisėje šiuo metu išlieka fragmentiškas ir stokojantis aiškumo. Atsižvelgiant į tai, šiame straipsnyje siekiama atskleisti laikinojo nuosavybės teisių apribojimo taikymo prielaidas bei su šios priemonės taikymu susijusią žalos atlyginimo problematiką.

Šiame straipsnyje taikomi dokumentų analizės, sisteminis, loginis analitinis, lingvistinis ir lyginamosios analizės metodai. Dokumentų analizės metodas naudojamas nagrinėjant laikiną nuosavybės teisių apribojimą reglamentuojančius teisės aktus, mokslinę literatūrą ir teismų praktiką. Sisteminis bei loginis analitinis metodai pasitelkiami vertinant šio instituto teisinį reguliavimą baudžiamosios ir civilinės teisės kontekste, analizuojant teisės normų tarpusavio ryšius ir jų taikymą. Lingvistinis metodas pasitelkiamas teisės aktuose vartojamų sąvokų turiniui ir jų aiškumui įvertinti. Taip pat taikomas lyginamosios analizės metodas – Lietuvos teisinis reguliavimas lyginamas su Vokietijoje įtvirtintu žalos atlyginimo dėl laikinojo nuosavybės teisių apribojimo mechanizmu, kadangi Vokietijos baudžiamosios teisės sistema pagrįstai laikoma

⁶ Rima Ažubalytė, Egidijus Losis, „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“, *Socialinių mokslų studijos* 2 2 2009, 216.

⁷ Lietuvos apeliacinio teismo nutartis baudžiamojoje byloje 2026 m. balandžio 20 d. 1S-57/908/2026.

viena iš labiausiai kitų valstybių baudžiamosios teisės sistemas įtakančių teisinių sistemų⁸, kurioje šiandieninis baudžiamasis kodeksas (tiesa, su pakeitimais ir papildymais) galioja nuo 1871 m., o baudžiamųjų nuostatų dėl žalos baudžiamajame procese įstatymo nuostatos galioja daugiau nei 50 metų.

Pažymėtina, kad pusiausvyros tarp asmens teisės į nuosavybę ir nukentėjusiojo teisės į žalos atlyginimą pusiausvyros tema aktuali tiek Lietuvos, tiek kitų valstybių teisės doktrinoje. Neteisėtai baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematiką Lietuvoje nagrinėjo M. Šalčius⁹, E. Losis¹⁰, M. Bilius ir J. Stonys,¹¹ S. Selionytė-Drukteinienė¹², E. Rimšelis,¹³ M. Gušauskienė.¹⁴

Žalos, kylančios dėl baudžiamajam procese taikomų prievartos priemonių, problematiką Vokietijoje, Italijoje, Ispanijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje bei Lietuvoje taip pat analizavo W. Jasinski, K. Kremens, A. H. Albrecht, aptardami galimus turtinės ar neturtinės žalos kompensavimo mechanizmus.¹⁵ Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje šis klausimas sulaukė teisės mokslininkų dėmesio nuo pat įstatymo dėl žalos atlyginimo priėmimo, t. y. (1972 m.) – J. Bauman,¹⁶ R. Surma,¹⁷ K. H. Kunz ir J. G. Schätzler,¹⁸ S. Friehe¹⁹ tyrė tiek istorines prielaidas minėtos kompensacijos atsiradimui Vokietijos žemių teisėje, tiek ir praktinius

⁸ Volker Krey, „Einleitung“, in Volker Krey, *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil*, t. I, II (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2002); *Comparative Concepts of Criminal Law*, ed. Johannes Keiler ir David Roef, 5th ed. (Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia: 2019).

⁹ Marijus Šalčius, *Neteisėtai baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika, daktaro disertacija*, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021; Marijus Šalčius, Mindaugas Bilius, „Baudžiamojo proceso pažeidimu padarytos žalos atlyginimo teisinis reguliavimas ir vertinimo teismų praktikoje problematika“, *Teisės apžvalga* 2 14 (2016); Edita Gruodyte, Marijus Salcius, „Problems of the Application of Recourse against a Person Who Has Caused Damage by Illegal Acts in Criminal Proceedings: The Case of Lithuania“, *Baltic Journal of Law and Politics* 15 1 (2022); Marijus Salcius, „Evaluation of the Lawfulness of Criminal Proceedings (Decisions) in Criminal and Civil Proceedings“, *Teisės apžvalga* 2 22 (2020).

¹⁰ Egidijus Losis, „Prievartos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“, *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, Registrų centras, (2014).

¹¹ Mindaugas Bilius, Juozas Stonys, „Laikinojo nuosavybės teisės apribojimo problematika baudžiamajame procese: optimalaus sprendimo paieška“, *Teisės apžvalga* 2 14 (2016).

¹² Simona Selelonytė-Drukteinienė, *Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos*, daktaro disertacija Mykolo Romerio universitetas, 2008.

¹³ Ernestas Rimšelis, „Baudžiamojo proceso teisės pažeidimo ir neteisingo teismo sprendimo priėmimo priežastinio ryšio svarba ir problemos“, *Jurisprudencija* 6 108 (2008).

¹⁴ Marina Gušauskienė, „Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas (teismų praktikos analizė)“, *Jurisprudencija* 26 2 (2019).

¹⁵ Wojciech Jasinski, Karolina Kremens, Anna Helena Albrecht, *Compensation for Wrongful Convictions*, (Routledge, 2023).

¹⁶ Jürgen Baumann, *Kritische Bemerkungen zum Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen in Luttger H (red.)*, Festschrift für Ernst Heintz (De Gruyter: 1972), 705-716.

¹⁷ Ralph Surma, „A Comparative Study of the English and German Judicial Approach to the Liability of Public Bodies in Negligence“, *Oxford University Comparative Law Forum* 2000.

¹⁸ Karl-Heinz Kunz, Johann-Georg Schätzler, *Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen: StrEG Kommentar*, Verlag München 2010.

¹⁹ Sabine Friehe, *Der Verzicht auf Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen Zugleich ein Beitrag zur Problematik strafprozessualer Absprachen*, (Duncker Humblot, Berlin: 1996).

iššūkius taikant šią normą teismų praktikoje; V. Giesler analizavo Konstitucinio Teismo jurisprudenciją nuosavybės teisių apsaugos kontekste.²⁰

Pažymėtina, kad vis didesnio dėmesio sulaukia laikino nuosavybės teisių apribojimo ir būtinybės užtikrinti proporcingumo principą balanso paieškos ieškant takoskyros tarp nuosavybės teisių apsaugos ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo ar naudos iš nusikalstamos veikos gavimo siekiant išvengti situacijų, kai ši laikina priemonė tampa neformalia sankcija dar iki teismo nuosprendžio priėmimo, todėl šiuo straipsniu siekiama ištirti žalos, atsirandančios baudžiamajame procese dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo, atlyginimo teisinį reguliavimą, doktrininį aiškinimą ir teismų praktiką.

Straipsnis suskirstytas į tris dalis. Pirmiausia apžvelgiama BPK 151 straipsnio taikymo problematika bei analizuojami galimi baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai, kurie gali asmenims sukelti žalą, toliau analizuojama žalos atlyginimo taikant laikiną nuosavybės apribojimą problematika Vokietijos teisinėje sistemoje ir trečiojoje straipsnio dalyje vertinama valstybės civilinė atsakomybė pagal Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau – CK) 6.272 straipsnį už žalą, galinčią kilti taikant BPK 151 straipsnyje reglamentuojamą laikiną nuosavybės teisių apribojimą.

LAIKINOJO NUOSAVYBĖS TEISIŲ APRIBOJIMO BAUDŽIAMAJAME PROCESSE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Baudžiamajame procese procesinė prievartos priemonė – laikinas nuosavybės teisių apribojimas numatytas BPK 151 straipsnyje yra neatsiejama proceso dalis, reikšmingai ribojanti asmenų nuosavybės teises siekiant užtikrinti visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus – sudaryti sąlygas užtikrinti asmenų teisių apsaugą kol nėra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas siekiant nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo bei panaikinti galimybę kaltininkui ar kitiems asmenims iš nusikalstamos veikos gauti turtinės naudos ar nusikalstamu būdu užvaldyto turto grąžinimą savininkui ar teisėtam valdytojui.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs²¹, kad konstituciniai teisingumo, teisinės valstybės principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos

²⁰ Giesler, Volkmar. Die Eigentumsgarantie in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts (Berlin: Lehmanns Media: 2020).

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją nuosavybės teisė nėra absoliuti ir tuo atžvilgiu, kad ji gali būti įstatymu ribojama dėl nuosavybės objekto pobūdžio, dėl padarytų teisei priešingų veikų ir (arba) dėl visuomenei būtinų ir konstituciškai pagrįsto poreikio; nuosavybės teisės ribojimas nėra negalimas, tačiau visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: nuosavybės teisė gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes ir (arba) konstituciškai svarbius tikslus; turi būti laikomasi proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus. (2009 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 7 dalies (2007 m. gruodžio 13 d., 2008 m. liepos 3 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2009, Nr. 42-1624). Nuoroda: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta517/content>

poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas). BPK 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas proporcingumo principas taikant procesines prievartos priemones reikalauja, kad procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų, o bet kokios procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga. Kitaip tariant, procesinės prievartos priemonės panaudojimas turi vertinamas per šios priemonės taikymo tikslingumą, būtinumą bei adekvatumą.

Laikinuoj nuosavybės teisių apribojimu, kaip procesine prievartos priemone, siekiama išsaugoti turtą, kad jis nebūtų paslėptas, perleistas, sunaudotas ar sunaikintas, o asmuo, galimai padaręs nusikalstamą veiką, atlygintų nusikalstamais veiksmais padarytą žalą, neįgytų nepagrįstos turtinės naudos iš nusikalstamos veikos ir pan. Literatūroje nurodoma²², kad laikinojo nuosavybės teisių apribojimo esmė yra vienos iš asmens pagrindinės teisės – teisės į nuosavybę – apribojimas, kai siekiama ateityje (baudžiamojo proceso pabaigoje) užtikrinti žalos atlyginimą nukentėjusiajam arba galimą turto konfiskavimą. Taigi šia prievartos priemone prevenciškai²³ siekiama įstatyme apibrėžtų tikslų, todėl ir jos taikymas turi būti pagrįstas konkrečiais duomenimis, o priemonės tęsimas neturėtų būti formalus.

Prokurorui, prieš priimanč nutarimą skirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą, įstatymas aiškiai nurodo, jog būtina įvertinti bei argumentuoti, kokiam tikslui ši procesinė prievartos priemonė taikytina – civiliniam ieškiniui, galimam turto konfiskavimui, išplėstiniam turto konfiskavimui ar nusikalstamu būdu užvaldyto turto grąžinimui savininkui ar teisėtam valdytojui užtikrinti. Taikymo tikslas ar tikslai neturėtų būti suprantami abstrakčiai, pavyzdžiui, formaliai nurodant, jog laikinas nuosavybės teisių apribojimas taikytinas ir civiliniam ieškiniui užtikrinti, ir galimam turto konfiskavimui ar išplėstinio turto konfiskavimui kartu užtikrinti. Kiekvienu atveju, taikant šią priemonę, būtina aiškiai įvardinti tikslą, o jį įvardinus aprašyti taikymo metu nustatytas faktines aplinkybes, kurios leidžia pagrįstai teigti, jog konkretaus turto apribojimas gali pasiekti keliamus tikslus.

Tuo atveju, jeigu apribojimas turtui taikytinas galimam turto konfiskavimui (BK 72 straipsnis) ar išplėstiniam turto konfiskavimui (BK 72-3 straipsnis), turėtų būti nurodyti tokio turto požymiai ir duomenys, kurie leidžia pagrįstai manyti, kad konkretus turtas (nurodant jo dydį) galėtų būti konfiskuotinas. BPK 116 straipsnis reglamentuoja civilinio ieškinio užtikrinimą ir numato, kad proceso metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas turi imtis priemonių galimam civiliniam ieškiniui užtikrinti: surasti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veiksmus materialiai atsakingiems asmenims priklausantį turtą ir laikinai apriboti nuosavybės teisę į jį. Siekiant turtą apriboti tik galimam civilinio ieškinio užtikrinimui, turėtų būti nustatyta ir įvertinta, ar yra pakankamai duomenų, leidžiančių manyti

²² Bilis, Mindaugas; Stonys, Juozas, „Laikinojo nuosavybės teisės apribojimo problematika baudžiamajame procese: optimalaus sprendimo paieška“, Teisės apžvalga 2016, 2 (14):389 Žiūrėti: <https://www.lituanistika.lt/content/65346>

²³ Losis, E. (2010). Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.

P. 36. Žiūrėti: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/f34c02a6-353e-412c-ba82-de3a6f44504f>

jog yra padaryta ne tik konkreti nusikalstama veika, bet ir identifikuoti asmenį, kuris gali būti pripažintas nukentėjusiuoju bei įgyti civilinio ieškovo statusą. Atkreiptinas dėmesys, kad civilinio ieškovo statuso įgijimą lemia du pagrindai²⁴: juridinis ir faktinis. Juridinis pagrindas – tai ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimas ar teismo nutartis pripažinti asmenį civiliniu ieškovu, o faktinis pagrindas reiškia, jog byloje civilinį ieškinį gali pareikšti ne bet kas, o tik asmuo (fizinis ar juridinis), dėl nusikalstamos veikos patyręs žalos ir reikalaujantis ją atlyginti. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, tais atvejais, kuomet nusikalstamą veiką padaręs asmuo iš nusikalstamos veikos neteisėtai praturtėjo, o byloje nereiškiamas civilinis ieškinys ar nėra duomenų, jog neteisėtai užvaldytas turtas buvo grąžintas nukentėjusiajam, iš nusikalstamos veikos gautas turtas (uždraustos veikos rezultatas) konfiskuojamas²⁵, todėl taikant laikinąjį nuosavybės teisių apribojimą šis aspektas taip pat turi būti vertinamas.

Laikinas nuosavybės teisės apribojimas turi būti proporcingas ir tuo aspektu, kad „turi atitikti siekiamus teisėtus tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, nei reikia šiems tikslams pasiekti“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d., 2009 m. balandžio 10 d. nutarimai). Proporcingumo principas itin aktualus taikant laikinąjį nuosavybės teisių apribojimą, o šio principo pažeidimas gali užtraukti atsakomybę valstybei pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – ir Konvencija). Europos žmogaus teisių teismas (pavyzdžiui, bylos *Džinić v. Kroatija* (38359/13), *JGK Statyba Ltd ir Guselnikovas v. Lietuva* (3330/12)) atkreipęs dėmesį, kad reikiama teisinga pusiausvyra tarp nuosavybės teisių apsaugos ir bendro visuomenės intereso reikalavimų nebus užtikrinta, jeigu konkrečiam asmeniui teks pernelyg didelė asmeninė našta, o tarp taikytų priemonių ir siekiamo tikslo turi būti išlaikytas tinkamas proporcingumo santykis. Valstybė, taikydamą laikinasias apsaugos priemones, turi užtikrinti pagrįstą proporcingą santykį tarp taikomų priemonių ir tikslo, kurį siekiama įgyvendinti valstybės taikomomis priemonėmis, o šis reikalavimas gali būti suprantamas kaip ieškojimas „teisingos pusiausvyros“ tarp bendrojo intereso reikalavimo ir asmens pagrindinių teisių apsaugos užtikrinimo. Papildomai pažymėtina, kad tęsiant asmens turtui taikomas laikinasias apsaugos priemones vienas esminių kriterijų yra teismo pareiga įvertinti ir pagrįsti, kitaip tariant motyvuoti, ar yra sąlygos tokios priemonės tęsimui. Šis reikalavimas motyvuoti ir pagrįsti laikinųjų apsaugos priemonių taikymą galioja ir tais atvejais, kai asmuo teikia skundus ar savo argumentus dėl galimo proporcingumo principo pažeidimo, o Konvencijos pažeidimas galimas ir tuomet, kai nors ir teisėtai ir pagrįstai buvo taikoma prievartos priemonė, bet nemotyvavus ir neįsitikimus, ar apribota turto vertė atitinka galimą konfiskuotino turto reikalavimą²⁶. Kitaip tariant, EŽTT aiškiai suformavo, kad asmens teisė gintis ir pateikti argumentus dėl laikinojo nuosavybės teisės apribojimo skyrimo ir tęsimo turi būti efektyvi, t. y. teismas turi motyvuoti ir vertinti kiekvienu atveju, ar apribojimai vis dar proporcingi siekiamam tikslui užtikrinti.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-813/2025.

²⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo byla 2016 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje *Džinić v. Kroatija* pareiškimo Nr. 38359/13. 67, 69-70, 79-80 p. nuoroda: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-162868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-162868%22]}), Europos Žmogaus Teisių Teismo byla 2013 m. lapkričio 13 d. *JGK Statyba Ltd ir Guselnikovas v. Lietuva* pareiškimo Nr. 3330/12. , 118, 142 p. nuoroda: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-127619%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-127619%22]})

Vis tik reikia pripažinti, jog ne kiekvienu atveju gali pavykti preciziškai proporcingai taikyti turto apribojimus turtui siekiant įstatyme numatytų tikslų, tai priklauso ir nuo galimos žalos dydžio preliminarus paskaičiavimo, konfiskuotino turto vertės identifikavimo, konkretaus turto rūšies, turto vertės ir pan. Ikitėsminis tyrimas yra dinaminis procesas, todėl gaunant papildomų duomenų apribojimo apimtis gali kisti. Pažymėtina ir tai, kad proporcingumo principas taikant turto apribojimą apima ir tą aspektą, kad tais atvejais, kai yra galimybė parinkti apribotiną turtą, toks ribojimas turi varžyti asmens turtą ne daugiau nei reikia tikslui pasiekti. Tai ypač aktualu juridinio asmens nuosavybės turto apribojimų atvejais, kuomet, pavyzdžiui, apribota įmonės banko sąskaita įšaldant pinigines lėšas gali sukelti ne menamą, o tikrą žalą įmonei, vietoje to, kad būtų apribotas įmonės valdomas nekilnojamas turtas (jeigu tokio yra).

Asmuo, kurio turtui taikomas laikinas nuosavybės teisių apribojimas, nesutikdamas su juo, pirmiausia savo teisės gina BPK nustatyta tvarka teikiant skundą teismui²⁷. Teismų praktikoje galime rasti labai įvairių pavyzdžių, kokiais motyvais teikiami asmenų skundai dėl nuosavybės teisių apribojimų: *pavyzdžiui*, abejojama ar apribotas turtas atitinka konfiskuotino turto požymius²⁸; asmuo, kurio turtui taikomas apribojimas, nėra įtariamasis, kaltinamasis, taip pat materialiai atsakingas už kaltinamųjų veikomis padarytą žalą, asmuo nėra pripažintas civiliniu atsakovu ir šiam asmeniui nėra reiškiamas joks civilinis ieškinys²⁹; laikinas nuosavybės teisės apribojimo terminas pratęstas formaliais argumentais³⁰, konkrečiai neįvardinama galimo konfiskuotino turto vertė ar civilinio ieškinio suma, turtui taikomos procesinės prievartos priemonės yra neproporcingos galimai žalai, taip pat jog turtas apribotas pernelyg ilgai,

²⁷ BPK 151 straipsnio 6, 7 dalys.

²⁸ *Pavyzdžiui*, asmuo skunde aukštesniajam teismui prašant panaikinti laikinąjį nuosavybės teisių apribojimą piniginei lėšoms nurodė, kad skundą padavusio asmens ir jos sutuoktinio gyvenamojoje vietoje rastos ir paimitos piniginės lėšos (58 200 Eur) priežastiniu ryšiu nėra susijusios su sutuoktiniui pareikštais kaltinimais ir negali būti pripažintos iš nusikalstamų veikų gautomis pajamomis, taip pat skundą teikiantis asmuo niekaip nėra susijęs su jos sutuoktiniui inkriminuotomis nusikalstamomis veikomis, o byloje pateikti dokumentai (transporto priemonių pirkimo–pardavimo sutartys, išrašai iš banko sąskaitų) patvirtina teisėtą piniginių lėšų kilmę ir priklausomybę, todėl teismas pratęsdamas laikiną nuosavybės teisių apribojimo terminą pažeidė skundą teikusio asmens, kaip turto savininkės, teises ir teisėtus interesus. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugsėjo 8 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-220-478/2025.

²⁹ *Pavyzdžiui*, skunde aukštesniajam teismui pareiškėja nurodė, kad nėra pagrindo tęsti šią jai taikomą procesinę prievartos priemonę, nes šioje byloje ji nebuvo įtariama, nėra ir kaltinama, taip pat ji negali būti materialiai atsakinga už kaltinamųjų veikomis padarytą žalą. Ji nėra pripažinta civiline atsakove ir jai nėra reiškiamas civilinis ieškinys. Be to, pinigines lėšas jai į sąskaitą pervadė ne kaltinamieji, o kitas asmuo, kuris taip pat nėra kaltinamasis šioje byloje. Pinigai į jos banko sąskaitą pervesti be jos žinios ir apie galimai nusikalstamą šių pinigų kilmę jai nebuvo žinoma, ji nepatenka nei į vieną BK 72 straipsnio 4 dalyje ar BK 72-3 straipsnio 3 dalyje nurodytą kategoriją asmenų, kurių turtas gali būti konfiskuojamas. Be to, kaip nurodė skunde pareiškėja tęsiant šios procesinės prievartos priemonės taikymą, nėra išlaikytas ir proporcingumo principas, kadangi ji, nėra kaltinama, nepagrįstai yra apsunkinama jos asmeninė turtinė padėtis (trūkdoma disponuoti sąskaitoje esančiomis pinigėmis lėšomis, tvarkyti turimus kreditus, gauti paskolas, lizingus, pirkti prekes išsimokėtinai ir kt.), kenkiama reputacijai. Skunde pareiškėja taip pat pažymėjo, kad 2021 metais yra gavusi kreditą iš kredito įstaigos, kuri atsisakė tenkinti jos prašymą dėl kredito (refinansavimo) pertvarkymo, kadangi jos banko sąskaitai taikomas areštas. Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. kovo 10 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-39-487/2026.

³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis, priimta baudžiamajame byloje Nr. 1S-193-658/2025, 15–16, 18 p.

pavyzdžiui ilgiau nei 10 metų³¹; civilinis ieškovas baudžiamajoje byloje dėl tos pačios sumos priteisimo yra pareiškęs ieškinį civilinio proceso tvarka³² ir kt.

Skundus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrįstumo taikymo ir tęsimo nagrinėjantys teismai atkreipia dėmesį, kad (1) laikinas nuosavybės teisės apribojimas, kaip ir bet kuri kita procesinė prievartos priemonė, gali būti taikoma esant pakankamai duomenų, jog asmuo galėjo padaryti jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką, tačiau duomenų pakankamumo kriterijus yra vertinamas, todėl skiriant ar pratęsiant procesinę prievartos priemonę *nebūtina turėti tiek duomenų, kiek jų reikia priimant apkaltinamąjį nuosprendį* (2) nevertinama, ar baudžiamajoje byloje realiai bus taikomas BK 72 straipsnyje numatytas turto konfiskavimas ar išplėstinis turto konfiskavimas pagal BK 72-3 straipsnį, kadangi konkretaus turto atitikimo konfiskuotino turto požymiams, taip pat ar galimas išplėstinis turto konfiskavimas, įgijimo pagrindas ir laikas, šio turto vertė yra konkrečioje baudžiamajoje byloje įrodinėtinos aplinkybės, tiesiogiai susijusios su baudžiamojo įstatymo taikymu. Atkreipiamas dėmesys, kad tik išnagrinėjus bylą iš esmės, ištyrus visus joje surinktus įrodymus ir juos įvertinus kiekvieną atskirai ir jų visumą, galima pagrįstai spręsti ar turtas, į kurį laikinai buvo apribota asmens nuosavybės teisė, atitinka nurodytus požymius, taip pat pažymima, kad sprendžiant klausimą dėl laikino nuosavybės teisės apribojimo, pakanka pagrįsto manymo, kad šis turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu.

Taigi teismas patikrina tik skundžiamos nutarties paskirti laikiną nuosavybės teisės apribojimą ar jo termino pratęsimo teisėtumą ir pagrįstumą, o nagrinėjant skundą dėl procesinės prievartos priemonės – laikino nuosavybės teisės apribojimo – paskyrimo ar termino pratęsimo teismas byloje surinktus duomenis analizuoja ir vertina tik tiek, jog būtų galima nustatyti, **ar yra pagrindas asmenis kaltinti** (įtarti) jiems inkriminuojamų nusikalstamų veikų padarymu ir **ar yra pagrindas manymas, kad turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu**. Asmenų teikiama argumentai susiję su turto kilme, baudžiamajoje byloje pateiktu civilinio ieškinio pagrįstumu ar vykstančiais lygiagrečiais civiliniais bei administraciniais procesais dėl to paties turto, iš dalies ir dėl per ilgo baudžiamojo proceso, gali būti nenagrinėjami. Išimtis galėtų būti tik tokios situacijos, kai sprendžiama dėl apriboto turto masto (proporcingumo aspektas).

Vis tik praktikoje galima rasti ir teigiamų pavyzdžių, kai aukštesnysis teismas vertina baudžiamojo proceso trukmę nuosavybės teisių apribojimo pratęsimo kontekste. Štai Lietuvos apeliacinis teismas, sutrumpindamas nuosavybės teisės apribojimo taikymo terminą, akcentavo³³, kad „procesinė prievartos priemonė kaltinamosios juridinio asmens turtui yra taikoma daugiau nei 5,5 metų, kas laikytina pakankamai ilgu laiko tarpu, tačiau, remiantis anksčiau aptarta EŽTT praktika, toks laikino nuosavybės teisės apribojimo terminas savaime nelaikytinas neproporcingu siekiamiems tikslams ir nesudaro pagrindo visiškai panaikinti kaltinamosios turtui taikomą aptartą procesinę prievartos priemonę. Vis tik, aukštesniojo teismo vertinimu, atsižvelgiant į kaltinamosios UAB „S“ turtui taikomos procesinės prievartos priemonės trukmę ir apimtį, iškyla būtinybė dažniau vertinti jos taikymo tikslingumą ir proporcingumą, o tuo pačiu sudaro pagrindą operatyviau nagrinėti bylą. Terminas sutrumpinamas iki 3 mėnesių įvertinant

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-266-627/2025, 3. 2 p.

³² Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-229-449/2025. 9.4 p.

³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-193-658/2025.

sudarytą bylos nagrinėjimo grafiką, bylos apimtį, bei manant, kad tas laikotarpis bus pakankamas teismui įvertinti turimus duomenis (esant poreikiui ir imtis veiksmų papildomų duomenų gavimui) sprendžiant dėl šios procesinės prievartos priemonės taikymo pratęsimo arba jos panaikinimo priimant motyvuotą nutartį. “.

Skundų nagrinėjimas dėl laikinojo nuosavybės teisių apribojimų paskyrimo ar pratęsimo neturėtų būti **formalus**, deklaratyviai akcentuojant duomenų pakankumą dėl asmeniui įteikto pranešimo apie įtarimą, kaltinimo ar pagrįsto manymo, kad turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu. Tam, kad skundo dėl laikinojo nuosavybės teisių apribojimo nagrinėjimas nebūtų formalus ir asmeniui iš tiesų būtų garantuojama teisė į gynybą bei būti išklaustam, teismas galėtų papildomai įvertinti: (1) ikiteisminio tyrimo intensyvumą, proceso dalyvių skaičių, baudžiamosios bylos nagrinėjimo stadiją; (2) asmenų, kurių turtas apribotas, bet kurie nėra proceso dalyviai, realų teisių užtikrinimą teikti duomenis ir informaciją apie turto kilmę bei šios informacijos vertinimą; (3) galimo konfiskuotino turto dydį ir duomenis, kuriais grindžiamas pagrįstas manymas, kad turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu (4) civilinio ieškinio preliminarų pagrįstumą ir duomenis, kuriais remiantis jis yra pateiktas, taip pat nustatant aplinkybes, kodėl nėra pateiktas civilinis ieškinys; (5) proporcingumą ne tik galimos žalos ir apriboto turto santykį, bet ir ekonomine prasme, t. y. nuosavybės apribojimas neturėtų nepagrįstai suvaržyti asmens galimybėmis naudotis turtu ir gauti iš jo ekonominės naudos. Laikinojo nuosavybės teisių apribojimo tikslingumo ir proporcingumo kriterijų vertinimas prieš skiriant ir tęsiant šią priemonę turėtų padėti užtikrinti ir netiesioginę ikiteisminio tyrimo ir baudžiamosios bylos procesinę kontrolę tuo aspektu, kuomet aukštesnysis teismas galėtų įvertinti, ar byloje nėra atsiradę papildomų duomenų, kurie galėtų naikinti ar keisti aplinkybes, būtinas taikyti šiai priemonei.

LAIKINAS NUOSAVYBĖS TEISIŲ APRIBOJIMAS VOKIETIJOJE: TEORIJA IR PRAKTIKA

Kaip jau minėta, Vokietijos baudžiamosios teisės sistema neabejotinai laikytina viena reikšmingiausių kontinentinės Europos teisės sistemų, įtakančių kitų valstybių baudžiamosios teisės raidą. Vokietijos teisė daugelyje jurisdikcijų tapo pavyzdžiu tiek kuriant nacionalinius baudžiamuosius kodeksus, tiek plėtojant juridinės technikos metodus.³⁴ Tokį Vokietijos teisės poveikį galima aiškinti ne tik giliomis istorinėmis tradicijomis, bet ir itin sistemingu teisės doktrinos bei teismų praktikos vystymu, grindžiamu kompleksine ir plačiai diferencijuota teismų sistema.³⁵ Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, kad Vokietijos baudžiamosios teisės įtaka Lietuvos baudžiamosios teisės raidai buvo ir tebėra išskirtinai reikšminga,³⁶ o nagrinėjant laikino nuosavybės teisių apribojimo problematiką baudžiamajame

³⁴ Hans-Heinrich Jescheck, *Entwicklung, Aufgaben und Methoden der Strafrechtsvergleichung* (S.l.: J. C. Mohr, 1955), 36–37.

³⁵ *The Limits of Criminal Law: Anglo-German Concepts and Principles*, eds. Matthew Dyson ir Benjamin Vogel (Cambridge: Intersentia, 2018), 39–68.

³⁶ Andrius Bielinis, „Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje: lyginamoji analizė“, *Teisės problemos* 3, 57 (2007): 62–86.

procesu lyginamosios analizės dėka galime įvertinti tiek gerąsias praktikas, tiek probleminius aspektus, būdingus skirtingoms teisinėmis sistemoms.³⁷

Vokietijoje vis dažniau kyla diskusijos ne tik apie pozityvųjį baudžiamosios teisės priemonių poveikį visuomenei, bet ir moksliniuose tyrimuose bei teismų praktikoje išryškėja diskusijos apie žalą dėl neproporcingų ar pernelyg ilgai baudžiamosios teisės priemonių taikymo bei neigiamas socialines pasekmes, paveikiančias ne tik proceso dalyvius, bet ir visuomeninius santykius,³⁸ kai pareiškus įtarimus, *areštuojamos sąskaitos, nekilnojamasis turtas, grynujų pinigų atsargos, transporto priemonės, o įtariamieji atsiduria absoliučiai ekstremalioje situacijoje: negali apmokėti sąskaitų ir grąžinti paskolų, bankai pasinaudoja paskolų sutartyse numatyta teise reikalauti grąžinti paskolas anksčiau numatytų terminų su atitinkamomis paseknėmis kreditingumo reitingui; įmonių savininkai negali mokėti atlyginimų darbuotojams, o įmonių veiklos tęstinumas apskritai tampa abejotinas ar netgi neįmanomas*.³⁹

Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas, įtvirtintas baudžiamojo proceso (toliau – *StPO*) 111 e straipsnyje, turi ypatingą ekonominį socialinį poveikį fiziniams ir juridiniams asmenims bei gali lemti įmonių nemokumą,⁴⁰ todėl ši baudžiamosios teisės priemonė neatsiejama nuo žalos, patirtos baudžiamojo proceso metu, atlyginimo teisinio reguliavimo.

Vokietijoje įstatymas žalos, patirtos baudžiamojo proceso metu atlyginimą, reglamentuoja 1971 m. įsigaliojęs *Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen* (baudžiamuoju persekiojimu padarytos žalos atlyginimo įstatymas),⁴¹ (toliau – *StrEG*), įsigaliojęs dar 1971 m. šis įstatymas reglamentuoja turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą tiek už laisvės atėmimą, tiek už kitas baudžiamojo persekiojimo priemones ir laikytinas *lex specialis* sprendžiant dėl žalos atlyginimo baudžiamajame procese. Pažymėtina, kad *StrEG* taikomas,⁴² kai žala atsiranda dėl teisėtų (veiksmų, kurie jų atlikimo metu vertinti kaip teisėti) baudžiamojo proceso prievartos priemonių, kurios vėliau pasirodo buvusios nepagrįstos, t. y. pareigūnai veikė teisėtai, tačiau asmuo buvo išteisintas ar baudžiamoji byla nutraukta, todėl jis veikia kaip *ex post* kontrolės ir valstybės atsakomybės mechanizmas⁴³.

Minėtas įstatymas numato kompensaciją už teisėtus valstybės veiksmus, t. y. įvykdytus baudžiamosios teisės sprendimus kai valstybės veiksmai tiesiogiai pažeidžia piliečio teises į

³⁷ *Comparative Concepts of Criminal Law*, ed. Johannes Keiler ir David Roef, 5th ed. (Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia: 2019), 5.

³⁸ Julia Brunner, *Vermögensabschöpfung im Steuerstrafrecht*, Schriften zum Wirtschaftsstrafrecht (Springer, 2023), 39–49.

³⁹ Yannic Hübner, „Vermögenssicherungsmaßnahmen, drohende Existenzvernichtung und Rechtsschutzmöglichkeiten“, *WiJ – Journal der Wirtschaftsstrafrechtlichen Vereinigung e.V.* 1, 1 (2022): 19–24.

⁴⁰ Michael Dust, „Die Auswirkungen der reformierten Vermögensabschöpfung auf das Steuerstrafrecht“, *Steueranwaltsmagazin* 3 2019.

⁴¹ *Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen (StrEG)* 1971 m. kovo 8 d. (BGBl. I S. 157), su vėliausiais 2020 m. rugsėjo 30 d. pakeitimais (BGBl. I S. 2049).

⁴² *StrEG* taikomas žalos atlyginimui už neteisėtą suėmimą, kratą, sulaikymą, turto areštą (*Vermögensarrest*) pagal *StPO* § 111e), laikiną vairuotojo pažymėjimo atėmimą ir pan.

⁴³ Jei žala atsirado dėl neteisėto pareigūnų elgesio (korupcijos, procesinių pažeidimų), taikomas valstybės civilinės atsakomybės institutas (vok. valstybės pareigūnas akivaizdžiai ignoravo įrodymus, veikė be teismo leidimo kai jis būtinas, ar nebuvo pakankamo įtarimo pagrindo, tai laikytina valstybės pareigūno pareigų pažeidimu.

nuosavybę. Vokietijos teisės doktrinoje ši situacija dar vadinama ypatingą auka (vok. *Sonderopfer*), kai asmeniui, lyginant su kitais visuomenės nariais, tenka neproporcinga teisinės sistemos našta.

Vokietijos baudžiamajame procese sprendimas dėl teisės į kompensaciją pagal *StrEG* paprastai priimamas pačiame išteisinamajame nuosprendyje arba kitame bylą užbaigiančiame procesiniame sprendime, tačiau juo nustatomas tik kompensacijos pagrindas, o konkretus jos dydis apskaičiuojamas vėliau. Pažymėtina, kad dėl šios kompensacijos asmuo turi kreiptis per 6 mėnesius nuo išteisinimo ar bylos nutraukimo. Pažymėtina, kad pagal *StrEG* 8 straipsnį sprendimas dėl kompensacijos priimamas baudžiamajame procese ir skundžiamas pagal Baudžiamojo proceso kodekso nuostatas. Remiantis statistiniais duomenimis, kasmet Vokietijoje išnagrinėjama apie 1 900–2 300 bylų dėl kompensacijos pagal *StrEG*. Šie skaičiai apima tiek neteisėto laisvės atėmimo, tiek kitų baudžiamojo proceso priemonių sukeltos žalos atlyginimo atvejus⁴⁴.

Verta atkreipti dėmesį, kad Vokietijoje neturtinė žala pagal šį įstatymą yra atlyginama išimtinai tik neteisėto suėmimo atvejais⁴⁵ ir vien tai, kad taikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas buvo paviešintas žiniasklaidoje, taip galimai pakenkiant verslo subjekto reputacijai, nevertintina kaip žala, o paradoksaliai laikytina natūraliomis neigiamomis pasekmės dėl baudžiamojo proceso pradėjimo ir jo paviešinimo, t. y. nuostoliai dėl priemonės paskyrimo, o ne dėl vykdymo nėra atlyginami (tokius nuostolius asmuo turi priimti be kompensacijos kaip indėlį į tai, kad baudžiamoji teisė tarnautų visų apsaugai).⁴⁶

Konstitucinio teismo vaidmuo. Pažymėtina, kad tiek Lietuvoje,⁴⁷ tiek Vokietijoje⁴⁸ piliečių teisę į nuosavybę saugo konstitucija, taigi nuosavybė neabejotinai laikytina viena iš pamatinių visuomenės vertybių. Vis dėl to skirtingai nei Lietuvoje, Vokietijos konstitucijoje ne tik įtvirtinta, kad valstybė užtikrina teisę į nuosavybę, bet tuo pačiu akcentuojama, kad nuosavybė įpareigoja (vok. *Eigentum verpflichtet*) ir nuosavybės naudojimas turi tarnauti visuomenės labui (*ein Gebrauch soll zugleich dem Wohle der Allgemeinheit dienen*);⁴⁹ o nusikalstamu būdu įgijus turtinę naudą, konstitucinio teismo aiškinimu asmuo turi neabejotinai prarasti.⁵⁰

Nagrinėjamos temos kontekste pažymėtina, kad dėl nuosavybės teisės pažeidimų baudžiamojo proceso metu šios valstybės konstitucinis teismas sulaukia nemažai individualių skundų. Ne išimtis ir teisės į nuosavybę pažeidimai dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo baudžiamojo proceso metu, o tai lemia, kad būtent Vokietijos konstitucinis teismas formuoja

⁴⁴ Vokietijos baudžiamosios teisės ir kriminologijos tyrimų centras (vok. Kriminologische Zentralstelle) Stellungnahme in der öffentlichen Anhörung des Ausschusses für Recht und Verbraucherschutz des Deutschen Bundestages: Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahme, Wiesbaden, 2020.

⁴⁵ Wojciech Jasinski, Karolina Kremens, Anna Helena Albrecht, *Compensation for Wrongful Convictions*, (Routledge, 2023), 27.

⁴⁶ Byla Nr. 4 Ws 1/08, 4 Ws 118/08, 2 AR 179/08 (Berlyno apygardos teismas (Kammergericht Berlin)), 2009-01-20.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁴⁸ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, su vėliausiais 2025 m. kovo 23 d. pakeitimais 5 (BGBl. 2025 I Nr. 94).

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ Byla Nr. BvR 564/95 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)) 2004-01-14.

pagrindines taisykles, kurių pagrindu sprendžiama dėl žalos atlyginimo baudžiamojo proceso metu.

Visų pirma, Vokietijos konstitucinis teismas atkreipia dėmesį, kad teismai turi atsižvelgti į tai, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas, nors ir yra laikina priemonė, tačiau daro didelę žalą fiziniam ar juridiniam asmeniui, kuriam ji yra taikoma, nes ženkliai apriboja ekonominę veiklos laisvę, o netiesioginė žala profesinėje veikloje ar kreditingumo srityje gali sukelti nepataisomą žalą net ir po priemonės panaikinimo.⁵¹ Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad asmeniui, kuris buvo teisėtai patrauktas baudžiamajon atsakomybėn, sulaikytas ar suimtas, tačiau vėliau išteisintas, žalos atlyginimas grindžiamas jau minėtos „ypatingos aukos“ (vok. *Sonderopfer*) doktrina, kurios pagrindu konstatuojama, jog fizinis ar juridinis asmuo veiksmingos teisės sistemos funkcionavimo vardu tam tikrais atvejais gali būti teisėtasis valstybės ar valdžios institucijų sprendimais neproporcingai smarkiai paveiktas, todėl valstybė vėliau privalo kompensuoti šios naštos sąlygotą žalą.⁵²

Antra, Konstitucinis teismas akcentuoja, kad lemiamą reikšmę turi šios baudžiamojo poveikio priemonės **taikymo trukmė** – kuo ilgiau trunka nuosavybės teisių apribojimas, tuo didesni reikalavimai taikomi šios priemonės pratęsimo motyvams konstatuojant, kad minėtų motyvų išsamumo reikalavimas kildinamas ne iš baudžiamojo proceso normų, bet iš pačios konstitucijos,⁵³ taigi, ir laikino nuosavybės teisių apribojimo, taikomo sąskaitose esančioms lėšoms atveju, esminę reikšmę turi ne areštuotos sumos dydis, o pati arešto trukmė.⁵⁴ Kuo intensyviau valstybė riboja asmens galimybę disponuoti turtu, tuo griežtesni reikalavimai keliami tokio ribojimo pagrindimui bei motyvavimui. Ypač kruopščiai turi būti pagrindžiami atvejai, kai dėl turto arešto faktiškai apribojama galimybė disponuoti visu arba beveik visu asmens turtu. Vokietijos Aukščiausiojo teismo praktikoje yra įtvirtinta, kad *sprendžiant dėl laikinojo nuosavybės teisių apribojimo, turi būti nustatytos konkrečios aplinkybės, leidžiančios manyti, kad be turto arešto valstybės reikalavimams iškiltų grėsmė; turi būti įvertintos visos aplinkybės, kurios rodo, jog yra pagrindas manyti, kad vykdymas gali būti sutrikdytas ar apsunkintas; šios aplinkybės sietinos su kaltinamojo asmeniu, jo gyvenimo aplinkybėmis, elgesiu prieš ir po ikiteisminio tyrimo, taip pat su nusikaltimo padarymo būdu.*⁵⁵

Sprendžiant dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo galimam turto konfiskavimui užtikrinti, Vokietijos Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad *reikia atsižvelgti į tai, kad teisė į galimam nusikalstamu būdu įgytą nuosavybę nagrinėjama dar esant tik įtarimui dėl nusikalstamos veikos, kai galutinis sprendimas dėl asmens baudžiamosios atsakomybės dar nėra priimtas. Tokiais atvejais nuosavybės teisės apsauga reikalauja suderinti valstybės interesą užtikrinti galimo turto konfiskavimo ar žalos atlyginimo įvykdymą su turto savininko interesais. Kuo intensyviau valstybė, taikydama vien užtikrinimo priemones, riboja asmens turtinę laisvę, tuo*

⁵¹ Byla Nr. 2 BvR 583/06 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2006-07-07.

⁵² Byla Nr. 1 BvR 69/09 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2009-01-20.

⁵³ Byla Nr. 2 BvR 1822/04 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2005-06-07.

⁵⁴ Byla Nr. 2 BvR 1075/05 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2006 -01-19.

⁵⁵ Byla Nr. 2 Ws 183/18 (Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, (Bundesverfassungsgericht)), 2018-10-26.

aukštesni reikalavimai turi būti keliami tokio kišimosi pateisinimui,⁵⁶ taigi atsižvelgiant į tai, kad tai yra tik ribotos trukmės priemonė, taikoma tik dėl įtarimo, reikalavimai didėja kartu su naudojimo ir disponavimo apribojimo trukme.⁵⁷

Be to, Vokietijos konstitucinio teismo jurisprudencijoje akcentuojama, kad konstitucinė teisė į nuosavybę yra neatsiejama nuo teisingo bylos nagrinėjimo principo, t. y. teismas turi išnagrinėti prašymą dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo tiek faktiniu, tiek teisiniu pagrindu ir esant poreikiui, pats iš naujo įvertinti faktines aplinkybes bei pagrįsti sprendimą neapsiribojant formaliomis pastabomis.⁵⁸

Įrodinėjimo pareiga. Vis dėl to asmeniui, siekiančiam įrodyti, kad dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo patyrė žalą, tenka įrodyti, kad žala kilo būtent dėl šios baudžiamosios teisės priemonės taikymo. Byloje 2 BvR 583/06 teismas konstatavo, kad apeliantas turi pareigą nurodyti, kaip konkrečiai jo įmonės ekonominė padėtis iš tikrųjų pablogėjo dėl taikyto lėšų sąskaitose arešto, nes esą vien tik teiginys, kad įmonė negalėjo priimti užsakymų, kurių įvykdymui buvo reikalinga areštuota 300 000 Eur suma, nelaikytina reikšmingu argumentu, nes nežinoma, kaip tokio pobūdžio sandoriai lėmė ankstesnius veiklos rezultatus; nėra žinomi ankstesni veiklos rodikliai ir tikėtina, kad žala galėjo būti kompensuota priimant didesnę skaičių mažesnės vertės užsakymų.⁵⁹ Nėra abejonių, kad nors iš pirmo žvilgsnio atskiros įstatymo žalos kompensavimui egzistavimas kuria įspūdį, kad šis teisinis mechanizmas supaprastina žalos atlyginimo procedūrą, tačiau ir pačioje Vokietijos teisės doktrinoje sutinkama, kad iš tiesų procesas yra pakankamai sudėtingas, o svarbiausia – neturtinės žalos atlyginimas tik kardomojo kalinimo atvejais neatitinka laikmečio realijų.⁶⁰

Taigi laikinųjų apsaugos priemonių taikymas savaime nesuteikia teisės reikalauti kompensacijos, o žalos atlyginimo reikalavimas turi būti grindžiamas ne hipotetine, bet realia žala. Visgi, konstitucinis teismas ne kartą yra konstatavęs, kad tiek prokuratūra, tiek ir teismas disponuoja vertinimo laisve, kylančia pareigos įvertinti tam tikras faktines aplinkybes, atsižvelgiant į tai, kad priskiriant faktines aplinkybes normos sudėties požymiams nėra vienareikšmio atsakymo. Teismų praktikoje pažymima, kad gali būti daugiau nei vienas teisingas sprendimas ir pagrįstumas gali būti paneigtas tik tuomet, kai, visapusiškai įvertinus ir veiksmingo baudžiamojo teisingumo interesus, atitinkamas sprendimas tampa nebesuprantamas.⁶¹

Atvejai, kai žala neatlyginama. Vertinant žalos, kilusios dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo baudžiamajame procese problematiką, Vokietijos teisinėje sistemoje matyti, kad įstatymo leidėjas numatė išimtis, nurodydamas, kuriais atvejais nepaisant neginčijamai nustatyto baudžiamojo proceso metu patirtos žalos fakto, ji vis dėl to nėra atlyginama. Visų pirma, tai atvejai, kai kaltinamasis davė melagingus arba prieštarigus parodymus dėl esminių bylos aplinkybių arba nuslėpė reikšmingą jį išteisinti galinčią informaciją. Taigi, jeigu įtariamasis

⁵⁶ Byla Nr. 2 BvR 1986/14 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2015-04-17.

⁵⁷ Vokietijos konstitucinio teismo sprendimų rinkinys, BVerfGK 5, 292 2006 m.

⁵⁸ Byla Nr. 2 BvR 1136/03 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2004-06-14.

⁵⁹ Byla Nr. 2 BvR 583/06 Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht), 2006-07-07.

⁶⁰ *Stellungnahme in der öffentlichen Anhörung des Ausschusses für Recht und Verbraucherschutz des Deutschen Bundestages: Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahme.*, Kriminologische Zentralstelle (Wiebaden, 2020).

⁶¹ Byla Nr. III ZR 3/92 (Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (Bundesgerichtshof)) 1993-01-21.

ikiteisminio tyrimo ar kaltinamasis bylos nagrinėjimo teisme metu pats davė parodymus prieš save, prisipažino kaltu, vėlesniais parodymais prieštaravo savo ankstesniems parodymams, teismas pagrįstai atsisako visiškai arba iš dalies atsisakyti atlyginti žalą. Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad gali sukurti įtampą tarp įtariamojo ar kaltinamojo teisės tylėti ir teisės į kompensaciją, nes kompensacija tam tikrais atvejais gali būti ribojama, jei asmuo nutylėjo išteisinančias aplinkybes⁶² taip galimai pažeidžiant teisę į teisingą teismą. Taip pat teismas gali atsisakyti visiškai arba iš dalies atlyginti žalą tuo atveju, jeigu asmuo nutarė nepateikti bylos nagrinėjimui reikšmingų įrodymų. Teisių į veiksmingą teisminę gynybą ir teisės į kompensaciją už laikiną nuosavybės teisių ribojimą sąveiką iliustruoja 2025 m. kovo 13 d. baudžiamoji byla Nr. 12 Qs 62/24, kurioje buvo ginčijama kaltinamosios teisės į kompensaciją dėl turto arešto metu patirtos žalos motyvuojant, kad kaltinamoji ikiteisminio tyrimo metu nepateikė tyrimui reikšmingos sutarties, kuri būtų galėjusi paneigti kaltinimus mokestiniu sukčiavimu. Teismas sprendė, kad šiuo atveju būtų buvę naudinga, jei kaltinamoji būtų pateikusi reikšmingą įrodomąją vertę turinčią sutartį, nes taip būtų buvę galima užkirsti kelią įtarimams. Vis dėl to apeliacinėje instancijoje teisėjų kolegija vertino, kad nuteistoji nesuvokė minėtos sutarties reikšmės mokestinių nusikaltimų tyrimui. Be to, apeliacinėje instancijoje teismas atkreipė dėmesį, kad kaltinamoji, atsižvelgiant į jos išsilavinimą (baigtas ne verslo ar buhalterinės apskaitos, o socialinės pedagogikos studijas), neseniai įsidarbinusi nekilnojamojo turto vystymo agentūroje) nebuvo susipažinusi su mokestiniais klausimais, o byloje nebuvo jokių duomenų, kad apklausų metu būtų užduoti klausimai apie tariamai nuslėpto dokumento egzistavimą. Taigi teismas konstatavo, kad kaltinamoji pati nesuprato dokumentų pateikimo reikšmės, todėl pripažinta, kad ji turi teisę į kompensaciją pagal *StrEG*.

Akivaizdu, kad Vokietijoje galiojantis *StrEG* įstatymas įneša aiškumo ir konkretumo sprendžiant dėl žalos patirtos baudžiamajame procese dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, vis dėl to pažymėtina, kad siekiant užtikrinti kompensaciją dėl galimo nuosavybės teisių pažeidimo neretai susiduriama su teisės į veiksmingą teisminę gynybą galimu pažeidimu. Be to, Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje netyla diskusijos apie būtinybę svarstyti neturtinės žalos atlyginimą, kai šios baudžiamojos proceso priemonės taikomos ilgą laiką ir daro žalą reputacijai, kreditingumui ar galimybei užtikrinti verslo įmonės įprastą funkcionalumą.

ŽALOS ATLYGINIMO DĖL LAIKINO NUOSAVYBĖS TEISIŲ APRIBOJIMO BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE PROBLEMATIKA: LIETUVOS ATVEJIS

Kasacinio teismo praktika, bendrai aiškinant ir taikant CK 6.272 straipsnį, yra pakankamai išplėtotą ir nuoseklią⁶³. Galima išskirti pagrindines pažeidimų grupes, kuriomis paprastai grindžiami reikalavimai dėl žalos atlyginimo: 1) įstatyme tiesiogiai įtvirtinti, baigtinį sąrašą

⁶² Thorben Bredow, Lisa Fische, Presumption of Innocence: procedural rights in criminal proceedings. Social Fieldwork Research (FRANET), (2020) 47–55.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019, 34 punktas, <https://www.infollex.lt/tp/1744304>.

sudarantys, pažeidimai⁶⁴; 2) teismų praktikoje papildomai pripažįstami pažeidimai⁶⁵; 3) bendrosios rūpestingumo pareigos pažeidimas (CK 6.246 straipsnio 1 dalis)⁶⁶.

Šioje straipsnio dalyje analizuojama teisminė praktika, susijusi su įstatyme, t. y. CK 6.272 straipsnio 1 dalyje, įtvirtintu (ne)teisėtu procesinės prievartos priemonės – laikino nuosavybės teisių apribojimo (BPK 151 straipsnis)⁶⁷ – taikymu.

Infoplex duomenų bazėje pagal CK 6.272 ir BPK 151 straipsnių sankirtą rastos bei išanalizuotos 1 kasacinė⁶⁸ ir 31 kitų aukštesnės instancijos teismų⁶⁹ bylos. Iš Infoplex atliktos statistinės apžvalgos nustatyta, kad didžioji dalis šių procesų truko iki 2 m., o dažniausios ginčo šalys – Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija⁷⁰. Teismų procesiniuose sprendimuose vertinta, ar laikinas nuosavybės teisių

⁶⁴ CK 6.272 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo [pvz., laikinas nuosavybės teisių apribojimas, nušalinimas nuo pareigų, atvedinimas], neteisėto administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės“.

⁶⁵ Žalos atlyginimo prašoma ir dėl šių pažeidimų: 1) pernelyg ilga baudžiamojo proceso trukmė (pvz., Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014, 11 punktas); 2) nepagrįstas baudžiamojo persekiojimo pradėjimas (pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013); 3) nekokybiškas tyrimas ar netinkamas vadovavimas (pvz., delsiama atlikti turto apžiūrą ar ekspertizę arba tyrimas savalaikiai nenutraukiamas, pvz., 2A-1546-260/2014); 4) pažeidimai, susiję su daiktiniais įrodymais (pavėluotas turto (automobilių, pinigų) grąžinimas po tyrimo nutraukimo arba turto apgadinimas dėl netinkamo jo saugojimo, pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013); 5) neteisėtas įtarimų pareiškimas ar bylos perdavimas teismui (pvz., Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024); 6) procesinių teisių suvaržymas (nekaltumo prezumpcijos pažeidimas, neteisėtos apklausos be advokato ar nepagrįstas apeliacinių skundų teikimas, pvz., Nr. Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026).

⁶⁶ Žalos atlyginimo gali būti prašoma dėl bet kokios esminės pareigūnų klaidos, turėjusios lemiamą reikšmę asmens teisių pažeidimui (pvz., Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-340-861/2024).

⁶⁷ BPK 151 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Civiliniam ieškiniai, galimam turto konfiskavimui, išplėstiniam turto konfiskavimui arba nusikalstamu būdu užvaldyto turto grąžinimui savininkui ar teisėtam valdytojui užtikrinti prokuroro nutarimu įtariamajam ar pagal įstatymus materialiai atsakingam už įtariamojo veiksmus fiziniam asmeniui arba fiziniams asmenims, kurie turi nusikalstamu būdu gautą ar įgytą arba Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 723 straipsnyje nurodytus požymius atitinkanti konfiskuotiną turtą, gali būti skiriamas laikinas nuosavybės teisės apribojimas“.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019, 34 punktas, <https://www.infolex.lt/tp/1744304>.

⁶⁹ 12 Lietuvos apeliacinio teismo; 12 Vilniaus apygardos teismo; 4 Kauno apygardos teismo; 1 Klaipėdos apygardos teismo; 1 Šiaulių apygardos teismo ir 1 Panevėžio apygardos teismo; <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22BPK+151+%22&ZodziaiKur=1&PaminetasAktas=12755&hPA=12755&Straipsnis=6.272&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>; Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026, <https://www.infolex.lt/tp/2368086>.

⁷⁰ Proceso trukmė skaičiuojama pagal laiko tarpą tarp pirmo ir paskutinio teismo sprendimo skirtingose instancijose, <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22BPK+151+%22&ZodziaiKur=>

apribojimas buvo taikytas pagrįstai ir ar asmenys turi teisę į (ne)turtinės žalos atlyginimą. Ieškovai laimėjo apie 20 proc. bylų⁷¹. Analizuojamu atveju teismų praktikoje konstatuoti laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo (ne)pažeidimai buvo nulemti ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir (ar) prokurorų veiksmų⁷².

Toliau nagrinėjamos priežastys, lemiančios ieškovų kreipimąsi į teismą dėl žalos, patirtos taikant laikino nuosavybės teisių apribojimą, atlyginimo; atskleidžiami civilinės ir baudžiamosios teisės požiūrių į pareigūnų veiksmų neteisėtumą vertinimo skirtumai; taip pat identifikuojami pareigūnų rūpestingumo standartai, reikšmingi tiek bendrosios rūpestingumo pareigos įgyvendinimui (CK 6.246 straipsnio 1 dalis), tiek žalos atsiradimo rizikos prevencijai.

Dėl ieškovų reikalavimų taikius laikiną nuosavybės teisių apribojimą. Teismams nagrinėjant ieškovų reikalavimus dėl žalos atlyginimo, kilusios pareigūnams pritaikius laikiną nuosavybės teisių apribojimą, valstybei taikoma griežtoji civilinė atsakomybė, t. y. atsakomybė be kaltės. Todėl ieškovai privalo įrodyti neteisėtų veiksmų faktą, žalos buvimą ir priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos (CK 6.246, 6.247, 6.249 straipsniai)⁷³. Ieškovai, kreipdamiesi į teismą po laikino nuosavybės teisių apribojimo panaikinimo, įrodo tiek turtinę žalą, apimančią tiesioginius nuostolius (*damnum emergens*) ir negautą turtinę naudą (*lucrum cessans*), tiek neturtinę žalą.

Ieškovai pareikšdami ieškinius *tiesioginiais nuostoliais* įrodo:

1. Išlaidas advokato pagalbai apmokėti⁷⁴, kitas išlaidas, patirtas siekiant baudžiamajame procese panaikinti laikiną nuosavybės teisių apribojimą. Pvz., išlaidas, patirtas kopijuojant baudžiamosios bylos medžiagą, susirašinėjant su užsienio partneriais ar už teisinės pagalbos dokumentų vertimą⁷⁵, išlaidos už nepriklausomų turto vertintojų paslaugas nustatant žalos dydį,

[1&PaminetasAktas=12755&hPA=12755&Straipsnis=6.272&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle](https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22BPK+151+%22&ZodziaiKur=1&PaminetasAktas=12755&hPA=12755&Straipsnis=6.272&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle).

⁷¹ <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22BPK+151+%22&ZodziaiKur=1&PaminetasAktas=12755&hPA=12755&Straipsnis=6.272&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

⁷² <https://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&Zodziai=%22BPK+151+%22&ZodziaiKur=1&PaminetasAktas=12755&hPA=12755&Straipsnis=6.272&PaminetasAktasKur=16&Chng=1&order=1&desc=1&#middle>.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-183/2006; 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-319/2008; 2009 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5/2009; 2010 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-200/2010; 2010 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2010; 2012 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2012; 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012; 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-634/2013; 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.

⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Panevėžio apygardos teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-455-227/2016; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025; Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026.

⁷⁵ Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

mokesčiai už transporto priemonių techninę patikrą po jų susigrąžinimo⁷⁶. Šiuos nuostolius įrodinėja ir asmenys, kurie baudžiamajame procese neturi procesinio statuso (nebuvo įtariamieji, kaltinamieji ar materialiai atsakingi asmenys)⁷⁷.

2. Išlaidas, susijusias su turto (dažniausiai automobiliais) praradimu. Ieškovai tiesioginiais nuostoliais įrodinėja išlaidas, reikalingas atkurti turto būklę, kuri pablogėjo saugojimo metu (pvz., korozijos šalinimas, kėbulo dažymas, mechaninių pažeidimų remontas, pelėsio ar drėgmės pažeistų automobilių salonų, bagažinių valymas)⁷⁸. Reikalaujama atlyginti skirtumą tarp turto vertės jo paėmimo ir grąžinimo metu sumažėjimo, nulemtą įprasto laiko poveikio bei technologinio nusidėvėjimo, atsiradusio dėl užsitęsusios proceso trukmės⁷⁹. Reikalaujami atlyginti nuostoliai, kylantys dėl daikto likutinės vertės sumažėjimo, kai net ir suremontuotas daiktas rinkoje vertinamas mažiau nei iki sugadinimo⁸⁰. Šiuos nuostolius įrodinėja ir asmenys, kurie baudžiamajame procese neturi procesinio statuso (nebuvo įtariamieji, kaltinamieji ar materialiai atsakingi asmenys)⁸¹.

3. Išlaidas, susijusias su ūkine komercine veikla. Ieškovai – juridiniai asmenys – prie tiesioginių nuostolių priskiria biuro ar kito nekilnojamojo turto nuomos, komunalinių paslaugų bei kitas su veiklos palaikymu susijusias išlaidas, kurias jie turėjo padengti ir tuo atveju, kai dėl piniginių lėšoms pritaikyto laikino nuosavybės teisių apribojimo nebegalėjo vykdyti finansinių įsipareigojimų, o jų ūkinė komercinė veikla buvo faktiškai sutrikdyta. Taip pat prašoma atlyginti nuostolius, susijusius su investicijomis į verslo veiklai reikalingą įrangą, kuria dėl veiklos sustabdymo nebuvo galima naudotis⁸². Pvz., prašomi priteisti tiesioginiai nuostoliai, susiję su žvejybinių laivų stovėjimu uostuose, kai buvo uždrausta juos eksploatuoti, t. y. už laivų prastovas⁸³. Be to, prašomos atlyginti turto (automobilių, technikos) priežiūros ir saugojimo išlaidas, kurios patiriamos negalint net turtu naudotis⁸⁴. Pvz., prašomos atlyginti išlaidas už turto saugojimą aikštelę, kurioje automobilis buvo saugojamas po laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo, nes automobilis buvo nevažiuojantis ir ieškovas juo naudotis negalėjo⁸⁵.

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013; Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

⁷⁷ Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1646-560/2021; 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017; 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

⁷⁹ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017; 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

⁸⁰ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017.

⁸¹ Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-47-790/2020.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

⁸⁴ Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

⁸⁵ Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

4. Išlaidas, susijusias su kitais finansiniais praradimais. Ieškovai tiesioginiais nuostoliais nurodo baudas, kurias turėjo mokėti tretiesiems asmenims dėl neįvykdytų sandorių, antstolių išlaidas, susidariusias dėl negalėjimo laiku atsiskaityti su kreditoriais⁸⁶, palūkanas ir delspinigius, kuriuos turėjo mokėti kreditoriams, nes dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo piniginiams lėšoms negalėjo laiku vykdyti įsipareigojimų⁸⁷. Be to, ieškovai tiesioginiais nuostoliais nurodo skirtumą tarp kainos, už kurią jie būtų galėjęs parduoti turtą laisva valia, ir kainos, už kurią jis buvo realizuotas varžytynėse dėl užsitęsusio laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo⁸⁸.

Teismai ieškovų prašomus atlyginti tiesioginius nuostolius vertina remdamiesi jų realumo kriterijumi, t. y. tikrina, ar bylos duomenys patvirtina, kad atitinkamos išlaidos buvo faktiškai patirtos ir kad jas su pareigūnų neteisėtais veiksmais sieja tiesioginis priežastinis ryšys (CK 6.247, CPK 178 straipsniai)⁸⁹. Tokiais atvejais, kai šios aplinkybės yra įrodytos, ieškinio reikalavimai dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo tenkinami.

Ieškovai taip pat prašo atlyginti *negautą turtinę naudą*, tas pajamas, kurias jie būtų gavę įprastomis sąlygomis, jeigu pareigūnų neteisėti veiksmai nebūtų sutrikdę galimybės šią turtinę naudą gauti (CK 6.246 straipsnis)⁹⁰. Teismų praktikoje ši turtinės žalos rūšis – negauta nauda dar vadinama negatyviais nuostoliais (CK 6.249, CK 6.251 straipsniai)⁹¹. Įrodinėjimas šio pobūdžio bylose yra sudėtingiausias, ieškovai privalo pagrįsti patį nuostolių faktą, jų realumą (ne

⁸⁶ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-686-178/2015.

⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-490/2013; 2020 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-47-790/2020; Vilniaus apygardos teismo 2012 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1005-302/2012.

⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-686-178/2015.

⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-282-330/2019; Ugnė Gailiūnienė, „Atsakomybė už viešojo administravimo subjektų asmenims padarytą žalą Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013): 206; Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1997 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje Nils Draehmpachl v. Urania Immobilienservice OHG, Nr. C-180/95; Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2 (22) (2020): 23; Vytautas Mizaras, „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“, Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys (Vilnius: Justitia, 2007): 69; Marijus Šalčius, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021), 202, 208, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/27814ae5-f23f-41bb-ab7f-63ddbddd5a113/content>.

⁹⁰ Inga Žalėnienė, „Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 52 (44) (2004): 146; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021, 28–30 punktai; Dangutė Ambrasienė ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Leidybos centras, 2004), 229-230; Marijus Šalčius, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021), 196, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/27814ae5-f23f-41bb-ab7f-63ddbddd5a113/content>.

⁹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013, 15 punktas; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021, 28–30 punktai.

tikėtinumą) ir tiesioginį priežastinį ryšį su neteisėtais pareigūnų veiksmais. Taigi ieškovai įrodinėja:

1. Nuostolius, susijusius su pajamų netekimu. Juridiniai asmenys prašo atlyginti pajamas, kurių neteko dėl to, kad laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas apribojo galimybę naudoti gamybos ar transporto priemones⁹². Pvz., vienoje byloje prašyta kompensuoti pelną, kurio įmonė negavo dėl 34 mėn. sulaikytų vilkikų⁹³, kitoje – žvejybinių laivų prastovos⁹⁴. Negautas pelnas buvo grindžiamas audito išvadomis⁹⁵.

2. Nuostolius, susijusius su minimaliais nuostoliais (palūkanos). Tai vienas dažniausių ieškovų reikalavimų, kai taikomas laikino nuosavybės teisių apribojimo piniginės lėšos⁹⁶. Ieškovai įrodinėja, kad jeigu piniginei lėšai nebūtų taikytas laikinas nuosavybės teisių apribojimas, jie būtų gavę pajamas šias pinigines lėšas investavę arba laikę banko sąskaitoje⁹⁷. Tokiais atvejais ieškovai, remdamiesi CK 6.210 straipsniu, įrodinėja minimalius nuostolius, kurių nereikia papildomai įrodinėti, skaičiuodami 5 proc. metines palūkanas⁹⁸. Tačiau teismai pabrėžia, kad valstybė neturi tiesioginės vykdytinės piniginės prievolės, todėl šis institutas nėra taikomas automatiškai⁹⁹. Jeigu ieškovas teigia, kad lėšas būtų investavęs, jis turi pagrįsti, kad tokį ketinimą turėjo ir realiai galėjo jį įgyvendinti (pvz., pateikti investicinius projektus, sutartis)¹⁰⁰.

3. Nuostoliai, susiję su pajamomis iš nekilnojamojo turto. Ieškovai žalą kildina iš prarastos galimybės išnuomoti pastatus, kuriems taikytas laikinas nuosavybės teisių apribojimas, arba parduoti turtą palankia kaina¹⁰¹. Jeigu pastatas, kuriam taikytas laikinas nuosavybės teisių apribojimas, galėjo būti išnuomotas, ieškovas turi pateikti preliminaras nuomos sutartis ar rinkos kainų vertinimus¹⁰². Jeigu ieškovas teigia, kad dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo negalėjo išnuomoti nekilnojamojo turto, tačiau pripažįsta, kad realių klientų neturėjo, teismas tokį reikalavimą atmeta¹⁰³.

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013; 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013.

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; 2021 m. rugsėjo 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2100-392/2021; Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-340-861/2024.

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2100-392/2021; Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-340-861/2024.

⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-686-178/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019.

¹⁰² Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026; Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-686-178/2015.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019.

4. Nuostolius, susijusius su negalėjimu sudaryti sandorio. Ieškovai įrodinėja, kad dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo negalėjo sudaryti konkrečių sandorių, pvz., pasiskolintais pinigais ketinta atsiskaityti pagal preliminarą nekilnojamojo turto pirkimo–pardavimo sutartį ir sudaryti pagrindinę sutartį, tačiau taikius laikiną nuosavybės teisių apribojimą pinigai buvo paimiti. Tačiau ieškovai, tokiais atvejais siekdami pagrįsti reikalavimą, turi pateikti baudos pagal preliminarą sutartį sumokėjimo faktą patvirtinančius dokumentus (CPK 178 straipsnis).

Taigi ieškovai, siekdami įrodyti negautas pajamas (turtinę naudą) (negatyvius nuostolius), turi pateikti konkrečius ekonominius skaičiavimus (audito ataskaitas) arba rašytiniais įrodymais pagrįstus išpareigojimus, kurie nebuvo įvykdyti tiesiogiai dėl pareigūnų veiksmų¹⁰⁴. Teismų pozicija yra nuosekli: negautos pajamos turi būti realios, o ne tikėtinos¹⁰⁵. Ieškovas privalo įrodyti, jog pajamas būtų tikrai gavęs, o jas gauti sutrukdė išimtinai neteisėti pareigūnų veiksmai¹⁰⁶.

Apibendrinant spręstina, kad ieškovų turtinių reikalavimų, apimančių tiesioginius ir netiesioginius nuostolius, atmetimas reiškia, kad byloje nebuvo nustatyti pareigūnų neteisėti veiksmai arba priežastinis ryšys tarp šių veiksmų ir kilusios žalos.

Tuo tarpu ieškovai *neturtinę žalą* įrodinėja kaip visumą neigiamų pasekmių, kurios neturi tiesioginės piniginės išraiškos, tačiau sukelia realius dvasinius ir fizinius praradimus¹⁰⁷. Ši žala siejama su įvairiomis asmens dvasinėmis, socialinėmis ir fizinėmis patirtimis, kurios toliau susistemtinamos į kategorijas:

1. Dvasiniai išgyvenimai ir psichologinės traumos. Ieškovai įrodinėja neigiamas emocines būsenas, sukeltas laikino nuosavybės teisių apribojimo. Patiriamas stiprus stresas ir nuolatinė įtampa dėl ilgalaikių išgyvenimų dėl neaiškos ribojimo baigties, savo turto likimo¹⁰⁸, būtinybės nuolat susirašinėti su institucijomis¹⁰⁹. Akcentuojama netikrumo būsena, gyvenimas „nežinioje“ dėl ateities, jaučiantis neapsaugotam teisinėje valstybėje¹¹⁰. Įrodinėjami dvasinis sukrėtimas ir emocinė depresija, psichologinis šokas apskritai gavus pranešimą apie įtarimą, ypač jei asmuo

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021.

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.

¹⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013.

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; 2-4315-553/2011; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022.

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

¹¹⁰ 2A-130/2012; Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014; e2A-958-340/2017; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024.

anksčiau nebuvo teistas¹¹¹. Jaučiamas pažeminimas ir neteisingumo jausmas, kad ieškovai laikomi nusikaltėliais, dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo sutrikdomas jų įprastinis gyvenimas, nors vėliau išteisinami¹¹². Emocinį stresą sukelia ir būtinybė skolintis lėšas pragyvenimui, kol nuosavoms piniginiams lėšoms (pvz., paramos lėšoms ar motinystės pašalpai) taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą¹¹³.

2. Reputacijos ir autoriteto praradimas. Neturtinė žala ieškovų vertinama per jų socialinio statuso ir vertinimo pokytį. Pirma, dalykinės reputacijos pablogėjimą, tai ypatingai aktualu verslininkams, kai apie tyrimą sužino verslo partneriai, todėl sumažėja pasitikėjimas jais ir sunku toliau vykdyti veiklą¹¹⁴. Antra, viešas pažeminimas, neigiamų straipsnių pasirodymas žiniasklaidoje, siejant asmenį su korupcija ar kitais nusikaltimais, kas griauja jo gerą vardą bendruomenėje¹¹⁵. Trečia, garbės ir orumo pažeidimas, pareigūnų kaltinimai nesąžiningumu (pvz., sudarius tariamai fiktyvų sandorį), nors ieškinys dėl sandorio negaliojimo nebuvo pareikštas¹¹⁶.

3. Buitiniai nepatogumai ir socialiniai suvaržymai. Ieškovai kaip neturtinę žalą įrodinėja ir kasdienio gyvenimo kokybės suprastėjimą. Pirma, negalėjimas naudotis turtu, pvz., kai areštuojamas vienintelis šeimos automobilis, ieškovai patiria nepatogumų dėl būtinybės ieškoti kitų susisiekimo priemonių, sunkumų vykstant į gydymo įstaigas ar darbą¹¹⁷. Neturtinę žalą įtakoja ir nepatogumai naudojantis senesne, blogesnės techninės būklės transporto priemone, kas apriboja gyvenimo galimybes, laisvalaikį¹¹⁸. Antra, bendravimo galimybių sumažėjimas, ieškovai dėl baudžiamojo persekiojimo įrodinėja praradę galimybę pilnavertiškai bendrauti su

¹¹¹ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; 2A-455-227/2016.

¹¹² Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014; 2A-455-227/2016; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

¹¹³ Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024; Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; 2A-490/2013.

¹¹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; 2A-490/2013; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-978-464/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024; e2A-704-871/2026.

¹¹⁵ e2A-47-790/2020; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024; e2A-704-871/2026.

¹¹⁶ e2A-1731-258/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017; 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

¹¹⁸ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

giminėmis, draugais ar dalyvauti laisvalaikio veikloje (pvz., narystė klubuose)¹¹⁹. Trečia, laisvės ir judėjimo suvaržymai, pvz., draudimas išvykti iš šalies, dėl ko asmuo negali atostogauti ar vykdyti tarptautinių verslo įsipareigojimų¹²⁰.

4. Fizinė sveikata ir savijauta. Neturtinė žala siejama su tiesioginiu poveikiu sveikatai. Įrodinėjamas sveikatos sutrikdymų paūmėjimas, ieškovai nurodo, kad dėl patirto streso paūmėja lėtinės ligos (pvz., hipertenzija, migrena) ar net prireikia operacijų¹²¹. Taip pat įrodinėjamas sutrikęs miegas ir bendras išsekimas, emocinė įtampa lemia nemigą, svorio kritimą ir bendrą fizinės būklės blogėjimą¹²².

Taigi ieškovai neturtinę žalą suvokia kaip visapusišką gyvenimo kokybės praradimą, kuri sukelia pareigūnų neproporcingai ilgi ar neteisėti veiksmai, pažeidžiantys asmens dvasinę ramybę, garbę bei socialinį stabilumą¹²³. Teismas neturtinę žalą vertina pinigine išraiška siekdamas suteikti asmeniui moralinę satisfakciją ir galimybę bent iš dalies kompensuoti patirtą skriaudą¹²⁴.

Apibendrinant konstatuotina, kad bylose, susijusiose su laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymu, ieškovai siekia ne tik turtinės žalos atlyginimo, bet ir moralinio atlygio už pareigūnų padarytas klaidas.

Kriterijai, sąlygojantys neteisėtus veiksmus dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo. Teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad viena didžiausių problemų yra neteisėtumo nustatymas, nes jis turi tarpšakinį pobūdį – veiksmai atliekami pagal baudžiamojo proceso taisykles, bet vertinami pagal civilinės teisės normas, kas nulemia dvejopą vertinimą¹²⁵. Todėl

¹¹⁹ Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; e2A-47-790/2020; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024.

¹²⁰ Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; 2A-455-227/2016; e2A-47-790/2020.

¹²¹ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024; e2A-704-871/2026.

¹²² Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; 2A-455-227/2016; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024.

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.

¹²⁴ Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.

¹²⁵ Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2 (22) (2020): 23; Marijus Šalčius, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmiais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo

teismas, sprendžiantis dėl valstybės atsakomybės, gali padaryti priešingas išvadas dėl procesinių veiksmų teisėtumo, negu buvo nuspręsta baudžiamajame procese¹²⁶.

Teismai motyvuodami, kodėl procesinis veiksmas gali būti formaliai teisėtas baudžiamojo proceso prasme, o civiliniame procese jis gali būti pripažintas neteisėtu, nurodo, kad civilinė atsakomybė yra civilinės teisės institutas, todėl pareigūnų veiksmai vertinami ne tik pagal formalų atitikimą BPK, bet ir pagal bendrąjį rūpestingumo bei atidumo pareigą (CK 6.246 straipsnio 1 dalis)¹²⁷.

Autorė, remdamasi civilinės ir baudžiamosios teisės reguliavimo tikslų bei vertinimo standartų skirtumais, plėtoja argumentaciją, kodėl vien aplinkybė, kad pareigūnų veiksmai formaliai atitiko BPK nuostatas, savaime nepaneigia civilinės bylos nagrinėjančio teismo kompetencijos vertinti tokių veiksmų neteisėtumą civilinės atsakomybės aspektu.

CK 6.246 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad *teisėtais* veiksmais padaryta žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Vienas iš tokių specialių valstybės civilinės atsakomybės atvejų nustatytas CK 6.272 straipsnyje. Todėl pareigūno veiksmų formalus teisėtumas baudžiamojo proceso prasme savaime neišsprendžia jų neteisėtumo vertinimo civilinės atsakomybės požiūriu. CK 6.272 straipsnio 1 dalyje vartojama neteisėtumo samprata nėra siaurinama vien iki to, ar baudžiamajame procese konkretus veiksmas buvo pripažintas neteisėtu¹²⁸.

Neteisėtumo samprata civilinėje ir baudžiamojoje teisėje nėra tapati, nes jos vertinimą lemia skirtinga šių teisės šakų paskirtis: skiriasi vertinimo apimtis, pobūdis, kriterijai, įrodinėjimo standartai ir teisinio reguliavimo tikslai. Todėl tas pats veiksmas skirtinguose procesuose gali būti pripažintas turinčiu nevienodą, o kai kuriais atvejais ir priešingą teisinę reikšmę. Autorė tokios situacijos nevertina kaip teisinio nesuderinamumo ar sistemos trūkumo; priešingai, ji ją laiko pagrįsta teisinės valstybės išraiška, leidžiančia veiksmingiau apsaugoti žmogaus teises ir laisves demokratinėje visuomenėje.

Pareigūnų veiksmų teisėtumo vertinimas civilinėje ir baudžiamojoje teisėje negali sutapti, nes skiriasi *vertinimo apimtis*. Baudžiamojoje teisėje neteisėtumas suprantamas siaurai. Veiksmas laikomas neteisėtu, jeigu jis prieštarauja BPK normoms. Neteisėtumas dažniausiai konstatuojamas aukštesnės instancijos teismo, kai ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartį panaikina aukštesnės instancijos teismas¹²⁹. Baudžiamajame procese teisinio tikrumo principas įgyvendinamas per procesinių sprendimų kontrolę, nepanaikintas aukštesnės instancijos teismo sprendimas laikomas teisėtu¹³⁰. Tuo tarpu civilinėje teisėje sprendžiant dėl žalos atlyginimo neteisėti veiksmai suprantami plačiai¹³¹. Ieškinyje dėl žalos atlyginimo nagrinėjamas ir nesant

universitetas, 2021), 268, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/27814ae5-f23f-41bb-ab7f-63ddb5a113/content>.

¹²⁶ Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 244.

¹²⁷ Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-224-450/2022.

¹²⁸ Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje.

¹²⁹ Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 243.

¹³⁰ Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 243.

¹³¹ Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2 (22) (2020): 27; Inga Žalėnienė, „Kai kurie atstovo

BPK tvarka panaikinto ar net apskūsto procesinio sprendimo¹³². Lemiamą reikšmę turi tai, ar buvo padaryta esminė klaida, nulėmusi asmens teisių pažeidimą¹³³. Neteisėti veiksmai apima ne tik įstatymo reikalavimų nepaisymą, bet ir bendrosios rūpestingumo bei atidumo pareigos (CK 6.246 straipsnio 1 dalis) pažeidimą¹³⁴. Kitaip tariant, civilinėje byloje neteisėtais gali būti pripažinti net ir tokie veiksmai, kurie atitiko BPK normas, tačiau buvo atlikti nepakankamai stropiai ar neapdairiai, ne pagal profesionalaus tos srities pareigūno standartą (CK 6.263 straipsnio 1 dalis). Taigi teisinis reguliavimas civiliniame procese sudaro pagrindą įvertinti pareigūnų veiksmus pagal profesionalo teisėto elgesio standartą, reikalaujantį didesnio stropumo nei reikalauja vien formalus BPK laikymasis. Pareigūnų elgesys lyginamas ne su abstraktaus vidutinio asmens elgesio standartu, o su tos srities specialisto, turinčio kvalifikaciją, galimo elgesio modeliu¹³⁵. Civilinėje byloje keliamas klausimas, ar kitas protingas, sąžiningas ir teisingas valstybės pareigūnas analogiškoje situacijoje būtų pasielgęs taip pat? Jeigu nustatoma, kad atidus ir rūpestingas pareigūnas tokioje situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, konstatuojamas atitinkamos bendrosios pareigos pažeidimas (CK 6.246 straipsnio 1 dalis).

Pareigūnų veiksmų teisėtumo vertinimas civilinėje ir baudžiamojoje teisėje negali sutapti, nes skiriasi ne tik vertinimo apimtis, bet ir *pobūdis*. Valstybės civilinė atsakomybė pagal CK 6.272 straipsnį yra objektyvioji – kyla be pareigūnų kaltės. Todėl civilinę bylą nagrinėjantis teismas koncentruojasi į patį neteisėtumo faktą civiline prasme (esmines klaidas, vilkinimą, rūpestingumo stoką), o ne į tai, ar pareigūnas tyčia pažeidė įstatymą. Galioja visiškai skirtingas kaltės vertinimo aspektas šiose dvejose teisės šakose. Baudžiamojo proceso teisės doktrinoje procesinis pažeidimas, kaip ir teismų praktikoje, siejamas su subjekto kalte – sąmoningu (tyčiniu) pareigų nevykdymu. O kai kurie mokslininkai teigia, kad baudžiamojo proceso pažeidimui neatsargumas apskritai nebūdingas¹³⁶. Tuo tarpu remiantis CK 6.272 straipsniu valstybės civilinė atsakomybė kyla nepaisant pareigūnų kaltės. Ieškovui nereikia įrodinėti, kad pareigūnas veikė tyčia ar neatsargiai, pakanka įrodyti neteisėtus veiksmus (CK 6.246 straipsnis).

Be to, baudžiamojo proceso (ne)teisėtumo vertinimas ir veiksmų (ne)teisėtumo konstatavimas civilinės atsakomybės aspektu remiasi skirtingais *kriterijais*, todėl šios kategorijos negali būti tapatinamos. Baudžiamajame procese vertinama, ar pareigūnai atitinkamu momentu

atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 52 (44) (2004): 145; Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 181.

¹³² Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 49 punktas.

¹³³ Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 26 punktas.

¹³⁴ Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 244; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-563/2014 ir kt.

¹³⁵ Inga Žalėnienė, „Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 52 (44) (2004): 146; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). – Vilnius: Justitia (2003), 218–248; Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, (1995): 339.

¹³⁶ Marijus Šalčius, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021), 151, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/27814ae5-f23f-41bb-ab7f-63ddbdd5a113/content>.

turėjo pakankamą faktinį ir teisinį pagrindą atlikti konkrečius procesinius veiksmus. Civilinėje byloje vertinamas pats faktas, kad asmens teisės buvo suvaržytos, o vėliau paaiškėjo, kad tam nebuvo teisinio pagrindo. Pvz., tam tikrais atvejais jau nuo laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo pradžios turėjo būti akivaizdu, kad konkretus turtas negali būti laikomas įgytu nusikalstamu būdu ar galimu konfiskavimo objektu, nes jis buvo įgytas kitu laikotarpiu nei įtariama nusikalstama veika, įgytas teisėtai šaltiniais (paskolos lėšomis). Be to, net ir tuomet, kai laikinas nuosavybės teisių apribojimas iš pradžių buvo taikytas teisėtai, vėlesnis nepateisinamas procesinis pasyvumas, ilgą laiką neatliekant būtinų tyrimo veiksmų, civilinės atsakomybės aspektu gali būti vertinamas kaip neteisėtas vilkinimas, nors formalūs terminai ir nebuvo pažeisti. Kitaip tariant, baudžiamajame procese lemiamą reikšmę turi *ex ante* perspektyva, t. y. vertinama, ar laikinas nuosavybės teisių apribojimas taikymo momentu egzistavo pakankamas faktinis ir teisinis pagrindas šiai procesinei intervencijai taikyti. Tuo tarpu civiliniame procese reikšmingesnė *ex post* perspektyva, kai retrospektyviai vertinama, ar galutinis bylos rezultatas, pvz., asmens išteisinimas, leidžia laikyti laikiną nuosavybės teisių apribojimą nepateisinamu.

Be to, baudžiamojoje ir civilinėje teisėje skirtingi *įrodinėjimo standartai ir tikslai*. Baudžiamajame procese siekiama nustatyti materialiąją tiesą¹³⁷. Tam, kad asmenį būtų galima nuteisti, jo kaltė turi būti įrodyta pašalinant bet kokias pagrįstas abejones, nors ir ikiteisminio tyrimo stadijoje sprendimams priimti pakanka mažesnio duomenų kiekio¹³⁸. Baudžiamasis procesas orientuotas į tokius tikslus kaip atskleisti nusikalstamas veikas, kaltus nubausti¹³⁹, tokiu atveju nuosavybės ribojimas labiau lieka konstitucine sąvoka¹⁴⁰. Baudžiamasis procesas orientuotas į viešojo intereso apsaugą per veiksmingą nusikalstamų veikų ištyrimą, kaltų asmenų patraukimą baudžiamajon atsakomybėn ir teisingą baudžiamojo įstatymo įgyvendinimą, tačiau šie tikslai negali būti siejami atsietai nuo asmens procesinių garantijų, teisių apsaugos ir nekaltumo prezumpcijos. Civilinis procesas, priešingai, pirmiausia skirtas privačių subjektinių teisių ir teisėtų interesų gynybai, tinkamam teisės taikymui konkrečiame ginče ir efektyviam teisinės taikos atkūrimui tarp proceso šalių¹⁴¹. Civiliniame procese vadovaujamasi tikimybių

¹³⁷ Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2 (22) (2020): 31; Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuonis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Teisinės informacijos centras, 2011), 173.

¹³⁸ Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 244; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 28 d. sprendimas byloje *Murray v. UK*, pareiškimo Nr. 14310/88; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *Labita v. Italy*, pareiškimo Nr. 26772/95.

¹³⁹ Pagal BPK 1 straipsnį, baudžiamojo proceso paskirtis yra, ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas bei tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas, o nekaltas asmuo nebūtų nuteistas.

¹⁴⁰ Konstitucijos 23 straipsnis: „Nuosavybė neliečiama“.

¹⁴¹ CPK 2 straipsnį, civilinio proceso tikslai yra ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai yra pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdam, taip pat kuo greičiau atkurti teisingą taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę.

pusiausvyros principu¹⁴². Faktas laikomas įrodytu, jeigu jis yra labiau tikėtinas nei netikėtinas¹⁴³. Baudžiamasis procesas pirmiausia orientuotas į viešojo intereso apsaugą – nusikalstamos veikos išaiškinimą, kaltų asmenų nustatymą ir baudžiamosios atsakomybės realizavimą, tuo tarpu civilinis procesas koncentruojasi į pažeistos asmens turinės ir neturinės sferos atkūrimą, kiek tai objektyviai įmanoma, vadovaujantis *restitutio in integrum* idėja. Šią skirtį išreiškia ir taikomi įrodinėjimo standartai: baudžiamajame procese kaltė turi būti nustatyta be pagrįstos abejonės, o civiliniame procese pakanka įrodyti atitinkamas civilinės atsakomybės prielaidas pagal tikimybių pusiausvyros kriterijų.

Dėl pirmiau išvardintų neteisėtumo vertinimo civilinėje ir baudžiamojoje teisėje skirtumų, kuriuos nulemia vertinimo apimtimi pobūdis, kriterijai, taikomi įrodinėjimo standartai ir tikslai, teismas, sprendžiantis dėl valstybės atsakomybės, nėra saistomas baudžiamajame procese padarytų išvadų apie veiksmų teisėtumą ir gali padaryti priešingas išvadas.

Ištyrus civilines bylas nagrinėjančio teismo kompetenciją vertinti pareigūnų veiksmų neteisėtumą civilinės atsakomybės aspektu, nors pareigūnų veiksmai atitiko BPK nuostatas, identifikuojami kriterijai, kuriais teismai vadovaujasi vertindami, ar taikant laikiną nuosavybės teisių apribojimą buvo atlikti valstybės neteisėti veiksmai:

1. Neteisėti veiksmai konstatuojami tais atvejais, kai laikinas nuosavybės teisių apribojimas buvo taikytas nesant pakankamo faktinio ir teisinio pagrindo manyti, kad asmuo padarė jam inkriminuojamas nusikalstamas veikas arba kad atitinkamas turtas yra gautas nusikalstamu būdu¹⁴⁴. Nors valstybės civilinės atsakomybės kontekste pripažįstama, kad valstybė turi teisę suklysti, tokia klaida negali būti akivaizdi, nepateisinama ar nesuderinama su profesinio rūpestingumo standartu¹⁴⁵. Pvz., prokuroras, užuot grąžinęs lėšas po ikiteisminio tyrimo nutraukimo, pavedė VMI inicijuoti turto pripažinimą bešeimininkiu. Teismas pabrėžė, kad pagal BPK 94 straipsnį lėšos turėjo būti nedelsiant grąžintos teisėtam savininkui, o prokuroras neturėjo teisės spręsti dėl nuosavybės priklausymo kitu būdu. Kadangi ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas, o naujas tyrimas (dėl pinigų plovimo) atnaujintas tik po kurio laiko, lėšų sulaikymas šiuo tarpiniu laikotarpiu buvo neteisėtas negrąžinimas¹⁴⁶. Kitas pvz., teismas konstatavo, kad kai buvo paskirtas laikinas nuosavybės teisių apribojimas automobiliui, ikiteisminio tyrimo medžiagoje nebuvo duomenų, leidžiančių manyti, kad turtas įgytas nusikalstamu būdu. Jau ikiteisminio tyrimo pradžioje pareigūnai turėjo oficialius dokumentus, kad ieškovė automobilį įsigijo teisėtai iš oficialaus atstovo ir gerokai prieš tariamą vagystę. Laikinas nuosavybės teisių apribojimas buvo taikytas remiantis tik Interpolo raštais be oficialių dokumentų ar teisinės pagalbos prašymų iš užsienio valstybės, kurie patvirtintų vagystės faktą ar sąsają su ieškove

¹⁴² Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2, 22 (2020): 31; Žilvinas Terebeiza, „Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese“, *Socialinių mokslų studijos*, 3, 3 (2011): 1015–1029; Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024, 62 punktas.

¹⁴³ Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, *Teisės apžvalga*, 2, 22 (2020): 31.

¹⁴⁴ Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1646-560/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014; Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026.

¹⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022.

automobiliu. Pareigūnai 10 mėn. delsė atlikti paprastą automobilio apžiūrą ir VIN kodo tyrimą, nors šie veiksmai iš karto būtų patvirtinę turto autentiškumą ir pašalinę įtarimus¹⁴⁷. Kitoje byloje nustatyta, kad nors tyrimas buvo inicijuotas dėl galimai į apskaitą neįtrauktų pajamų (buvo ginamas valstybės, atstovaujamos VMI, interesas), pareigūnai jau tyrimo pradžioje turėjo duomenų (ieškovo pateiktas skolos sutartis), kad paimti pinigai gali būti nesusiję su tiriamu mokestiniu nusižengimu. Teismas pabrėžė, kad pareigūnai nesiėmė veiksmų ištirti ir įvertinti paimtų pinigų tikrosios kilmės, ryšio su baudžiamąja byla, o pinigai buvo laikomi be BPK numatyto pagrindo net daugiau nei 3 m.¹⁴⁸

2. Laikino nuosavybės teisių apribojimas laikomas neproporcingu (BPK 11 straipsnis), jeigu taikant nebuvo paisoma asmens teisių ir teisėtų interesų, pažeidžiant teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus (CK 1.5 straipsnis). Pvz., laikino nuosavybės teisių ribojimo apimtis viršija įtariama nusikalstama veika padarytos žalos ar galimo konfiskuotino turto mastą, suvaržomas turtas, būtinas įtariamajam, jo šeimos nariams. Tokiu atveju valstybė atsako už tą žalos dalį, kuri kilo būtent dėl perteklinio ribojimo¹⁴⁹. Pvz., pareigūnai pritaikė laikino nuosavybės teisių apribojimą į visą ieškovės gaunamą motinystės pašalpą, nors įtarimai buvo susiję tik su galimai nepagrįstu jos padidiniu. Teismas pripažino, kad buvo galima taikyti tik dalinį apribojimą, t. y. tai daliai, dėl kurios vyko ikiteisminis tyrimas, nes ieškovė turėjo teisę gauti bent minimalią pašalpą pragyvenimui¹⁵⁰. Mokesčių slėpimo byloje, remiantis BK 220 straipsniu (neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas), BK 222 straipsnio 1 dalimi (apgaulingas apskaitos tvarkymas), civilinės atsakomybės požiūriu ypač svarbu vertinti, ar valstybė, siekdama užtikrinti VMI interesus, neapribojo turto, kurio vertė viršijo preliminarieji nustatyti mokestinių trūkumai. Tokio pobūdžio byloje dažnai nurodoma, kad piniginių lėšų areštas sukelia apyvartinių lėšų stoką, trukdo vykdyti sutartis ir gali lemti įmonės bankrotą¹⁵¹. Vertinama, ar uždrausta tik disponuoti, ar ir naudotis turtu, jį valdyti¹⁵², pvz., automobiliu. Teismas kaip tinkamo proporcingumo pavyzdį nurodė situaciją, kai laikinas nuosavybės teisių apribojimas taikomas tik daliniu būdu – uždraudžiant transporto priemonę disponuoti, tačiau leidžiant ją naudotis ir valdyti, kad įmonės veikla nenukentėtų¹⁵³. Arba apribotos visos asmens banko sąskaitos ir būsimos įplaukos (darbo užmokestis, pajamos iš individualios veiklos), nepalikant būtiniausioms gyvenimo, veiklos išlaidoms, sumokėti mokesčius¹⁵⁴. Arba įmonės banko sąskaitos areštuotos visa apimtimi ir įmonė negali mokėti algų darbuotojams, priversta juos atleisti¹⁵⁵. Neteisėtų veiksmu gali būti įvertinta situacija, kai atsisakoma priimti užstatą, o yra taikomas laikinas nuosavybės teisių apribojimas gamybinei įrangai, kas sutrikdo įprastą

¹⁴⁷ Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.

¹⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019.

¹⁵⁰ Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013.

¹⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011; 2A-386/2013.

¹⁵² Turto arešto aktų registro įstatymo 2 straipsnio 3 dalis, <https://www.infolex.lt/ta/112927>.

¹⁵³ Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1646-560/2021.

¹⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-978-464/2021.

¹⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1479-1012/2024.

gamybinę ūkinę veiklą¹⁵⁶. Taigi, teismai vertina, ar buvo svarstoma apie alternatyvias priemones (užstatą, laidavimą ar dalinį ribojimą).

3. Laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo neteisėtumas siejamas su BPK nustatytos procesinės tvarkos nesilaikymu. Pvz., procesiniame sprendime nepakankamai motyvuojamas šios priemonės taikymas, nenurodomi apribojimo būdai, mastas ar terminas. Nenurodžius laikino nuosavybės teisių apribojimo galiojimo termino, įrašas arešto aktų registre galiojo ir pasibaigus įstatyminiam 6 mėn. terminui (BPK 151 straipsnio 6 dalis), nebūna priimtas ir atskiras atitinkamas procesinis dokumentas. Be to, taikius laikino nuosavybės teisių apribojimą, vėliau pažeidžiami pranešimo ir registravimo reikalavimai¹⁵⁷. Informacija nebuvo tinkamai individualizuota, nenurodytas asmens kodas, gyvenamoji vieta, todėl pažeidžiama asmens teisė gauti informaciją apie savo teisių pažeidimą, prarandama galimybė jas apginti. Prokuroras nepraneša turto arešto aktų registro tvarkytojui apie nuosavybės teisių apribojimo pabaigą, nors teismas ieškovo atžvilgiu termino nepratęsia.

4. Pareigūnų neveiklumas susijęs su laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymu. Pvz., nors laikinas nuosavybės teisių apribojimas pradinėje stadijoje pagrįstas, ilgalaikis taikymas, taikymo metu neatliekami procesiniai veiksmai, delsimas bylą perduoti teismui, ilgainiui daro tęsiamą laikiną nuosavybės teisių apribojimą neteisėtu. Teismai pabrėžia, kad valstybė privalo periodiškai tikrinti, ar laikinas nuosavybės teisių apribojimas vis dar būtinas. Konstatuojami neteisėti veiksmai, sąlygojantys žalos atlyginimą, jeigu ikiteisminio tyrimo metu taikytas laikinas nuosavybės teisių apribojimas nors ir su tam tikrais pakeitimais, tęsiama iki pat išteisinamojo nuosprendžio įsiteisėjimo¹⁵⁸. Teismai konstatuoja, kad ilgą laiką taikytas apribojimas pripažįstamas nepagrįstu, jeigu asmuo išteisinamas¹⁵⁹. Pareigūnų veiksmų neteisėtumas konstatuojamas, jeigu laikino nuosavybės teisių apribojimo terminas buvo pratęstas, nors jis tapo nebereikalingas¹⁶⁰. Nors tam tikrais atvejais termino pratęsimų skaičius neribojamas (pvz., sunkių nusikaltimų bylose ar esant civiliniam ieškiniiui), tai nereiškia, kad apribojimas gali būti tęsiamas be pagrindo. Pvz., bylose dėl sukčiavimo (BK 182 straipsnis) laikinas nuosavybės teisių apribojimas dažniausiai taikomas siekiant užtikrinti nukentėjusiųjų civilinį ieškinį. Valstybės atsakomybė kyla tada, kai tyrimas dėl sukčiavimo trunka nepagrįstai ilgai arba kai paaiškėja, kad santykiai buvo grynai civilinio teisinio pobūdžio (sutarčių nevykdymas), o baudžiamasis procesas buvo panaudotas kaip spaudimo priemonė. Teismai vertina, ar laikinas nuosavybės teisių apribojimas nebuvo perteklinė priemonė ten, kur ginčas galėjo būti išspręstas civiline tvarka. Pinigų plovimo bylose (BK 216 straipsnis), kuriose konfiskuojamas turtas, yra sudėtingiausios dėl tarptautinių pavedimų analizės. Laikinas nuosavybės teisių apribojimas taikomas ne tik asmeniniam įtariamojo turtui, bet ir susijusių įmonių lėšoms. Teismai civilinėse bylose vertina,

¹⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

¹⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-103-516/2022.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2015; e2A-282-330/2019

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2015; Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.

ar valstybė turėjo pakankamai duomenų teigti, kad turtas yra nusikalstamos kilmės. Jei asmuo įrodo legalią turto kilmę, bet laikinas nuosavybės teisių apribojimas truko ilgą laiką, valstybė privalo atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl tokio piniginių lėšų arešto. Vertinama, ar laikino nuosavybės teisių apribojimo mastas buvo mažinamas tyrimo metu paaiškėjus naujoms aplinkybėms, o neteisėtu veiksmu vertinamas laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas visa apimtimi, nors dalis mokesčių valstybei sumokėta¹⁶¹.

5. Jeigu civilinis ieškinys, kuriam užtikrinti taikytas apribojimas, vėliau pripažįstamas nepagrįstu ir atmetamas, tai gali rodyti apribojimo nepagrįstumą¹⁶². Tačiau asmens išteisinimas savaime nereiškia, kad visi veiksmai buvo neteisėti. Tai tik sukuria prielaidą, kad laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas buvo nepagrįstas asmens nekaltumo atžvilgiu. Valstybė garantuoja asmens teisių apsaugą nuo klaidingo apkaltinimo¹⁶³.

Akivaizdu, kad doktrinoje keliama fundamentali problema, kaip užtikrinti optimalų balansą tarp efektyvaus nusikalstamų veikų tyrimo ir privataus asmens žmogaus teisių apsaugos, Lietuvoje dar išlieka¹⁶⁴, šios problemos šalinimui būtinas teisinio reguliavimo atitiktis Konstitucijai ir tarptautinei praktikai užtikrinimas.

Laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo ir valstybės civilinės atsakomybės bylų analizė atskleidžia, kad ši priemonė gali lemti itin intensyvių asmens teisių suvaržymą, sutrikdyti jo privatų gyvenimą, paralyžiuoti ūkinę komercinę veiklą ir sukelti negrįžtamų padarinių, todėl šios priemonės taikymas turi būti grindžiamas ne tik formaliu nusikalstamos veikos kvalifikavimu, bet ir atidžiu, proporcingu bei savalaikiu galimų ekonominių ir socialinių pasekmių įvertinimu. Nagrinėjant ginčus dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo, išryškėja vertybinio derinimo problema: ar prioritetas konkrečiu atveju turėtų būti teikiamas veikiančio verslo tęstinumo apsaugai, ar būsimų turtinių reikalavimų įvykdymo užtikrinimui. Šios dilemos esmė slėpi tame, kad neproporcingas ar pernelyg intensyvus laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymas gali sukelti priešingą rezultatą nei siekiama, t. y. sunaikinti ekonominę pagrindą, iš kurio ateityje galėtų būti tenkinami nukentėjusių asmenų reikalavimai. Kitaip tariant, sužlugdžius verslą, žalos atlyginimo realumas ne sustiprėja, o priešingai – tampa menkesnis arba apskritai iliuzinis.

Pareigūnų rūpestingumo standartas. Kaip pirmiau aptarta teismų praktikoje, kai sprendžiamas valstybės atsakomybės klausimas dėl taikyto laikino nuosavybės teisių apribojimo, pažymima, kad nors procesinis veiksmas gali būti formaliai teisėtas baudžiamojo proceso prasme, civiliniame procese jis gali būti pripažintas neteisėtu¹⁶⁵. Tuo tarpu teisės doktrinoje

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012; e2A-95-464/2019; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-183/2006; 2009 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019; Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026.

¹⁶⁴ Marijus Šalčius, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021), 268, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/27814ae5-f23f-41bb-ab7f-63ddb5a113/content>.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020.

kvestionuojama, kad tas pats procesinis veiksmas baudžiamajame ir civiliniame procesuose įvertinamas skirtingai. Todėl siūloma tiksliau apibrėžti pareigūnų rūpestingumo standartą¹⁶⁶.

Taigi, kadangi nei teismų praktika, nei teisės doktrina nėra galutinai detalizavusi tokios pareigos turinio, šioje straipsnio dalyje identifikuojami kriterijai būtini apibrėžti pareigūnų rūpestingumo standartą laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo atveju:

1. Proporcingumo standartas. Pareigūnai privalo rūpestingai įvertinti, ar apribojamo turto vertė nėra akivaizdžiai didesnė nei civilinio ieškinio suma ar galima konfiskavimo apimtis. Vien formalus nurodymas, kad „proporcingumo principo laikomasi“, nėra pakankamas – būtina analizuoti asmens turtinę padėtį ir realią turto vertę. Be to, jeigu tikslus galima pasiekti švelnesniais ribojimais (pvz., draudžiant tik disponuoti turtu, bet leidžiant juo naudotis), pasirinkimas taikyti griežtesnį ribojimą (draudimą naudotis) be objektyvaus pagrindo turėtų būti laikomas rūpestingumo pareigos pažeidimu¹⁶⁷. Privalomas laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo individualus įvertinimas, draudžiama net laikinai apriboti nuosavybę į daiktus, kurie asmeniui ar jo šeimai yra būtini buičiai, ūkiui, darbui ar mokslui¹⁶⁸.

2. Operatyvumo standartas. Pareigūnai privalo atlikti skubius veiksmus, taikytinas draudimas delsti, nes laiko veiksnys yra lemiamas vertinant laikino nuosavybės teisių apribojimo proporcingumą¹⁶⁹. Pareigūnai privalo organizuoti procesą taip, kad kol galioja laikinas nuosavybės teisių apribojimas, tyrimo veiksmai būtų atliekami nedelsiant¹⁷⁰. Pvz., jeigu informacija apie turtą prieštaringa, pareigūnai privalo skubiai atlikti turto apžiūrą ar ekspertizę, gauto specialisto išvadą dėl VIN kodo patikros, kad laikinas nuosavybės teisių apribojimas nebūtų taikomas ilgiau, negu tai objektyviai būtina¹⁷¹. Jeigu ikiteisminio tyrimo metu gaunami duomenys, paneigiantys turto ryšį su nusikaltimu (specialisto išvada), apribojimas turi būti panaikinamas operatyviai, nelaukiant viso tyrimo pabaigos¹⁷². Pareigūnai turi organizuoti tyrimą taip, kad jo eiga būtų nepertraukiama tiek, kiek tai objektyviai įmanoma, vengiant nepagrįstų ir proceso tikslais nepateisinamų pertraukų¹⁷³. Be to, jie turi pareigą reaguoti į naujus duomenis.

3. Procesinių dokumentų motyvavimo standartas. Sprendimas taikyti laikinas nuosavybės teisių apribojimas neturi būti abstraktus, šabloniškas, o turi būti atliktas individualizuotas vertinimas. Rūpestingas pareigūnas privalo nurodyti konkrečius motyvus, kodėl mano, kad

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014; Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Murray v. UK, pareiškimo Nr. 14310/88; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita v. Italy, pareiškimo Nr. 26772/95 ir kt.; Mindaugas Bilius ir Marijus Šalčius, „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“, *Jurisprudencija*, 23(2) (2016): 234–248.

¹⁶⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.

¹⁶⁸ Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013; Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-978-464/2021.

¹⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 40–43 punktai.

¹⁷⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013.

¹⁷¹ Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 45 punktai.

¹⁷² Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 40–43, 45 punktai;

¹⁷³ Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025, 40–43 punktai.

asmuo gali turtą paslėpti ar sunaikinti, ir kodėl laikinas nuosavybės teisių apribojimas yra būtina būtent to asmens atžvilgiu¹⁷⁴.

4. Asmens teisių aktyvaus atkūrimo standartas. Nors terminui pasibaigus laikino nuosavybės teisių apribojimas nustoja galioti savaime, savaiminis jo pasibaigimas nėra pakankamas. Rūpestingas pareigūnas turėtų imtis aktyvių veiksmų (informuoti turto arešto aktų registrą), kad asmuo faktiškai galėtų naudotis turtu be papildomų kliūčių, ypač tais atvejais, kai tyrimas nutraukiamas¹⁷⁵.

Teismų praktika nuolat formuoja kriterijus, pagal kuriuos vertinamas laikino nuosavybės teisių apribojimo teisėtumas ir pagrįstumas, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės principus ir valstybės pareigą atlyginti žalą, atsiradusią dėl neteisėtų veiksmų. Būtent pareigūnams taikomų rūpestingumo standartų aiškesnis apibrėžimas padėtų išvengti situacijos, kai baudžiamajame procese formaliai teisėtu laikomas pareigūno elgesys civilinėje byloje tampa pagrindu valstybės civilinei atsakomybei kilti dėl nepakankamo pareigūno stropumo.

IŠVADOS

1. Atsižvelgiant į laikinojo nuosavybės teisių apribojimo reguliavimą ir susiklosčiusią teismų praktiką vertinant šios procesinės prievartos priemonės taikymą ir jos tęsimą matyti, kad asmuo, nesutinkantis su šios priemonės taikymu ar jos tęsimu, turi ribotas galimybes į teisminę šios priemonės kontrolę. Laikinojo nuosavybės teisių apribojimo taikymo vertinimas apsiriboja patikrinimu, ar yra pakankamai pagrįstų duomenų dėl asmeniui įteikto pranešimo apie įtarimą, ar kaltinimo pagrįstumo bei pagrįsto manymo, kad turtas galėjo būti įgytas nusikalstamu būdu. Reguliarus tikslingumo ir proporcingumo kriterijų vertinimas prieš skiriant ir tęsiant šią procesinę prievartos priemonę galėtų padėti įvertinti ir užtikrinti nepagrįstą ir neproporcingą šios procesinės priemonės taikymą.
2. Vokietijos teisinio reguliavimo analizė leidžia daryti išvadą, kad laikinojo nuosavybės teisių apribojimo taikymas baudžiamajame procese privalo būti vertinamas ne tik kaip veiksminga baudžiamojo proceso tikslų užtikrinimo priemonė, bet ir kaip intensyvus konstitucinės nuosavybės teisės ribojimas, kurio teisėtumas ir proporcingumas turi būti nuolat kontroliuojamas. Vokietijos modelis rodo, kad veiksminga asmens teisių apsauga užtikrinama derinant griežtus konstitucinius proporcingumo reikalavimus, teismų pareigą išsamiai motyvuoti ilgalaikį turto arešto taikymą bei specialų žalos atlyginimo mechanizmą pagal StrEG, grindžiamą vadinamąja ypatingos aukos (*Sonderopfer*) doktrina. Nors šis mechanizmas nėra be trūkumų, ypač dėl ribotų neturtinės žalos atlyginimo galimybių ir sudėtingos įrodinėjimo naštos, jis užtikrina aiškesnį valstybės atsakomybės modelį nei Lietuvos teisėje taikomas bendrasis civilinės atsakomybės institutas.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 6 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019; Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.

¹⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012.

3. Ieškovai, vadovaudamiesi CK 6.272 straipsniu, kreipiasi į teismą siekdami dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo atgauti patirtus tiesioginius nuostolius (pvz., išlaidas advokato pagalbai apmokėti; išlaidas, susijusias su turto praradimu; išlaidas, susijusias su ūkine komercine veikla; išlaidas, susijusias su kitais finansiniais praradimais), negautą turtinę naudą (pvz., nuostolius, susijusius su pajamų netekimu; nuostolius, susijusius su minimaliais nuostoliais; nuostolius, susijusius su pajamomis iš nekilnojamojo turto; nuostolius, susijusius su negalėjimu sudaryti sandorio) ir neturtinę žalą (pvz., dvasiniai išgyvenimai ir psichologinės traumos; reputacijos ir autoriteto praradimas; būtiniai nepatogumai ir socialiniai suvaržymai; fizinė sveikata ir savijauta). Jeigu nuostoliai faktiškai buvo (realiai galėjo būti) patirti ir juos su pareigūnų neteisėtais veiksmais sieja tiesioginis priežastinis ryšys, reikalavimai tenkinami. Viena didžiausių problemų yra neteisėtumo nustatymas, nes jis turi tarpšakinį pobūdį – veiksmai atliekami pagal baudžiamojo proceso taisykles, bet vertinami pagal civilinės teisės normas. Paskutiniojoje straipsnio dalyje aptariami kriterijai, sąlygojantys neteisėtus veiksmus dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo taikymo ir kokie turi būti pareigūnų rūpestingumo standartai, kad būtų išvengta asmens teisių pažeidimų ir poreikio atlyginti žalą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen (StrEG), 1971 m. kovo 8 d. (BGBl. I S. 157), su vėliausiais 2020 m. rugsėjo 30 d. pakeitimais (BGBl. I S. 2049).
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, BGBl. III, 100-1, su vėliausiais 2025 m. kovo 23 d. pakeitimais (BGBl. 2025 I Nr. 94).
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
5. Lietuvos Respublikos Turto arešto aktų registro įstatymas.

Teismų praktika

6. Byla Nr. 2 Ws 183/18 (Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, (Bundesverfassungsgericht)), 2018-10-26.
7. Byla Nr. 2 BvR 1986/14 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2015-04-17.
8. Byla Nr. Ws 118/08, 2 AR 179/08 (Berlyno aukštesnysis teismas (Kammergericht Berlin)) 2009-02-20.
9. Byla Nr. 1 BvR 69/09 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2009-01-20.

10. Byla Nr. Ws 118/08, 2 AR 179/08 (Berlyno aukštesnysis teismas (Kammergericht Berlin)), 2009-02-20.
11. Byla Nr. 2 BvR 583/06 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2006-07-07.
12. Byla Nr. 2 BvR 1075/05 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2006-01-19.
13. Byla Nr. 2 BvR 1822/04 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2005-06-07.
14. Byla Nr. 2 BvR 1136/03 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2004-06-14.
15. Byla Nr. BvR 564/95 (Vokietijos Konstitucinis Teismas (Bundesverfassungsgericht)), 2004-01-14.
16. Byla Nr. III ZR 3/92 (Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (Bundesgerichtshof)), 1993-01-21.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. balandžio 10 d. nutarimas byloje Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 7 dalies (2007 m. gruodžio 13 d., 2008 m. liepos 3 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, byla Nr. 27/08-29/08-33/08.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-183/2006.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-319/2008.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5/2009.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-200/2010.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2010.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje bylos 3K-3-2/2012.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-414/2012.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-634/2013.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-563/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2015.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-231-695/2019.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283-1075/2019.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-124-648/2016.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40-813/2025.
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. sausio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-130/2012.
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-302/2013.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-386/2013.
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-490/2013.
38. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-137/2014.
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gruodžio 1 d. nutarti civilinėje byloje Nr. 2A-686-178/2015.
40. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-95-464/2019.
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-282-330/2019.
42. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-47-790/2020.
43. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-978-464/2021.
44. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-103-516/2022.
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-224-450/2022.
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-430-516/2022.
47. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugsėjo 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-220-478/2025.
48. Lietuvos apeliacinio teismo 2026 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-39-487/2026.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-193-658/2025.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-266-627/2025.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugsėjo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-229-449/2025.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. liepos 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-193-658/2025.

53. Vilniaus apygardos teismo 2011 m. spalio 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-4315-553/2011.
54. Vilniaus apygardos teismo 2012 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1005-302/2012.
55. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-958-340/2017.
56. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1646-560/2021.
57. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2100-392/2021.
58. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-2236-643/2021.
59. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1833-656/2022.
60. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-340-861/2024.
61. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugpjūčio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1479-1012/2024.
62. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-2788-432/2024.
63. Vilniaus apygardos teismo 2026 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-704-871/2026.
64. Kauno apygardos teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-747-153/2013.
65. Kauno apygardos teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1546-260/2014.
66. Kauno apygardos teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-42-775/2025.
67. Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. lapkričio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-887-889/2024.
68. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-455-227/2016.
69. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Murray v. UK, pareiškimo Nr. 14310/88.
70. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje Labita v. Italy, pareiškimo Nr. 26772/95.
71. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla 2016 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje Džinić v. Kroatija pareiškimo Nr. 38359/13.
72. Europos Žmogaus Teisių Teismo byla 2013 m. lapkričio 13 d. JGK Statyba Ltd ir Guselnikovas v. Lietuva pareiškimo Nr. 3330/12.
73. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1997 m. balandžio 22 d. sprendimas byloje Nils Draehmpaehl v. Urania Immobilienservice OHG, Nr. C-180/95.

Specialioji literatūra

74. Ambrasienė Danguė ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Leidybos centras, 2004), 229-230.
75. Ažubalytė Rima, Egidijus Losis. „Už procesinį pažeidimą taikytinos prievartos priemonės“. Socialinių mokslų studijos 2 2 (2009).
76. Baumann Jürgen. „Kritische Bemerkungen zum Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen“, in Festschrift für Ernst Heinitz, ed. H. Lüttger (Berlin: De Gruyter, 1972), 705–716.
77. Bielinis Andrius. „Tyčinė nusikalstama veika Vokietijos ir Lietuvos baudžiamajoje teisėje: lyginamoji analizė“. Teisės problemos 3, 57 (2007): 62–86.
78. Bilius Mindaugas ir Šalčius Marijus. „Baudžiamojo proceso veiksmų teisėtumo vertinimas žalos atlyginimo kontekste“. Jurisprudencija 23 2 (2016).
79. Bilius Mindaugas, Juozas Stonys. „Laikinojo nuosavybės teisės apribojimo problematika baudžiamajame procese: optimalaus sprendimo ieškant“. Teisės apžvalga 2 14 (2016).
80. Brunner Julia. Vermögensabschöpfung im Strafstrafrecht (Berlin: Springer, 2023).
81. Comparative Concepts of Criminal Law, ed. Johannes Keiler ir David Roef, 5th ed. Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia: 2019.
82. Dyson Matthew, Benjamin Vogel (eds.). The Limits of Criminal Law: Anglo-German Concepts and Principles (Cambridge: Intersentia, 2018).
83. Friehe Sabine. Der Verzicht auf Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen: Zugleich ein Beitrag zur Problematik strafprozessualer Absprachen. Berlin: Duncker & Humblot, 1997.
84. Gailiūnienė Ugnė. „Atsakomybė už viešojo administravimo subjektų asmenims padarytą žalą Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013).
85. Goda Gintaras, Kazlauskas Marcelis ir Kuconis Pranas. Baudžiamojo proceso teisė (Teisinės informacijos centras, 2011).
86. Gruodyte Edita, Marijus Salcius. „Problems of the Application of Recourse against a Person Who Has Caused Damage by Illegal Acts in Criminal Proceedings: The Case of Lithuania“. Baltic Journal of Law and Politics 15 1 (2022): 31-53.
87. Gusauskienė Marina. „Per ilgą baudžiamojo proceso trukmę kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindas (teismų praktikos analizė)“. Jurisprudencija 26 2 (2019).
88. Hans-Heinrich Jescheck. Entwicklung, Aufgaben und Methoden der Strafrechtsvergleichung (Mohr, 1955).
89. Hübner Yannic. „Vermögenssicherungsmaßnahmen, drohende Existenzvernichtung und Rechtsschutzmöglichkeiten“, WiJ – Journal der Wirtschaftsstrafrechtlichen Vereinigung e.V. 1, 1 (2022): 19–24.
90. Keiler Johannes, David Roef (eds.). Comparative Concepts of Criminal Law (5th ed., Cambridge–Antwerp–Portland: Intersentia, 2019).
91. Krey Volker. Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil, t. I, II. (Stuttgart: W. Kohlhammer, 2002).

92. Kunz Karl-Heinz, Johann-Georg Schätzler, Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmaßnahmen: StrEG Kommentar (München: Verlag, 2010).
93. Dust Michael. „Die Auswirkungen der reformierten Vermögensabschöpfung auf das Steuerstrafrecht“. Steueranwaltsmagazin 3 (2019).
94. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). (Vilnius: Justitia, 2003).
95. Losis, Egidijus. Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla, 2010).
96. Egidijus Losis. „Prievaratos priemonių raidos tendencijos baudžiamajame procese“. Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys (Vilnius: Registrų centras, 2014).
97. Marijus Salcius, „Evaluation of the Lawfulness of Criminal Proceedings (Decisions) in Criminal and Civil Proceedings“, Teisės apžvalga 2 22 (2020).
98. Mikelėnas Valentinas. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai (Vilnius: Justitia, 1995).
99. Mizaras Vytautas. „Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos“. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys (Vilnius: Justitia, 2007).
100. Rimšelis Ernestas. „Baudžiamojo proceso teisės pažeidimo ir neteisingo teismo sprendimo priėmimo priežastinio ryšio svarba ir problemos“. Jurisprudencija 6, 108 (2008).
101. Selionytė-Drukteinienė Simona. Valstybės deliktinės atsakomybės raidos tendencijos (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008).
102. Surma Ralph. „A Comparative Study of the English and German Judicial Approach to the Liability of Public Bodies in Negligence“, Oxford University Comparative Law Forum (2000).
103. Šalčius Marijus, „Baudžiamojo proceso veiksmų (sprendimų) teisėtumo vertinimas baudžiamajame ir civiliniame procesuose“, Teisės apžvalga, 2 (22) (2020): 23.
104. Šalčius Marijus, „Neteisėtais baudžiamojo proceso veiksmais padarytos žalos atlyginimo problematika“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2021).
105. Šalčius Marijus, Mindaugas Bilius. „Baudžiamojo proceso pažeidimu padarytos žalos atlyginimo teisinis reguliavimas ir vertinimo teismų praktikoje problematika“. Teisės apžvalga 2 14 (2016):360-376.
106. Terebeiza Žilvinas. „Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese“. Socialinių mokslų studijos, 3, 3 (2011): 1015–1029;
107. Thorben Bredow, Lisa Fische, Presumption of Innocence: Procedural Rights in Criminal Proceedings (FRANET, 2020), 47–55.
108. Volkmar Giesler. Die Eigentumsgarantie in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts (Berlin: Lehmanns Media, 2020).
109. Wojciech Jasiński, Karolina Kremens, Anna Helena Albrecht. Compensation for Wrongful Convictions (London: Routledge, 2023).
110. Žalėnienė Inga. „Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai“. Jurisprudencija 52 (44) (2004).

SUMMARY

TEMPORARY RESTRICTION OF PROPERTY RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS: ISSUES RELATED TO COMPENSATION FOR DAMAGES

This article examines the application of temporary restrictions on property rights in criminal proceedings, and the issue of compensation for damage caused by this kind of coercive procedural measure. Although temporary restrictions on property rights serve important objectives, including securing compensation for criminal damage and enforcing property confiscation, they significantly interfere with the constitutional right to property and can have serious economic consequences for individuals and organisations. This is particularly relevant when the measure is applied over a prolonged period, and criminal proceedings subsequently end in discontinuation or acquittal.

The study uses documentary, systematic, logical-analytical, linguistic, and comparative legal methods to analyse the legal framework set out in Article 151 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania and its relationship with the state's civil liability under Article 6.272 of the Civil Code. The study also examines the German compensation model under the Act on Compensation for Criminal Prosecution Measures (StrEG), focusing on its doctrinal interpretation and the judicial criteria concerning proportionality and the protection of property rights. The findings suggest that the Lithuanian model is fragmented and relies on proving the general conditions for state civil liability, thereby limiting the effective protection of infringed property rights. In contrast, the German model demonstrates the advantages of a specialised compensation mechanism and provides useful guidance for improving the Lithuanian legal framework.

KEY WORDS

Temporary Restrictions on Property Rights.